

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

2015

Gabriela Lukáčová

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

Partnerské vztahy mladých lidí se sluchovým postižením

Bakalářská práce

Autor: Gabriela Lukáčová

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: Výchovná práce ve speciálních zařízeních

Vedoucí práce: Mgr. Tereza Skákalová

Hradec Králové

2015

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Zadání bakalářské práce

Autor: Gabriela Lukáčová

Studijní program: B7506 Speciální pedagogika

Studijní obor: Výchovná práce ve speciálních zařízeních

Název závěrečné práce: Partnerské vztahy mladých lidí se sluchovým postižením

Název závěrečné práce v AJ: Partnership of hearing impaired adolescents

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se v teoretické části zaměřuje především na vymezení sluchového postižení a charakteristiku období adolescence. Cílem praktické části je zhodnocení přípravy na partnerský život a průzkum v oblasti partnerského života u mladých lidí se sluchovým postižením. Z metodologického hlediska je využito kvalitativního výzkumu.

Garantující pracoviště: Katedra speciální pedagogiky a logopedie,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Tereza Skákalová

Konzultant:

Oponent: Mgr. Monika Krúpová

Datum zadání
závěrečné práce: 31. 1. 2013

Datum odevzdání
závěrečné práce:

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce Mgr. Terezy Skákalové samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne:

Podpis:.....

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí bakalářské práce paní Mgr. Tereze Skákalové za poskytnuté cenné rady a odborné vedení bakalářské práce. Zároveň bych chtěla poděkovat všem učitelům ze školy Střední, Základní a Mateřská škola Štefánikova v Hradci Králové, kteří mi nabídli svou pomoc při zpracování praktické části bakalářské práce. Mé poděkování patří rovněž studentům, kteří se na výzkumu podíleli.

Anotace

LUKÁČOVÁ, Gabriela. *Partnerské vztahy mladých lidí se sluchovým postižením*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2014. Bakalářská práce.

Bakalářská práce je zaměřena na partnerský život mladých lidí se sluchovým postižením. V první části bakalářské práce je teoreticky zpracováno a rozebráno hlavní téma celé práce. Teoretická část obsahuje téma sluchové postižení, objasňuje problém sluchového postižení, klasifikuje sluchové vady a také nastiňuje komunikační systémy, které osoby se sluchovým postižením používají. Dalším důležitým tématem bakalářské práce je dospívání, které je v teoretické části rozděleno na biologii dospívání, osobnost adolescenta, první vztahy a dospívání, vše podmíněné sluchovým postižením. Posledním tématem, které je vysvětleno v teoretické části, je příprava na partnerství se zaměřením na přípravu v rodině a ve škole.

Druhá část bakalářské práce je vlastní výzkum, jehož hlavním cílem bylo: 1. popsat partnerské vztahy mladých lidí se sluchovým postižením a 2. zhodnotit přípravu na partnerský život mladých lidí se sluchovým postižením. Výzkum, jehož předmětem jsou chlapci v adolescentním období, je prováděn formou rozhovoru, který je doplněn o rozhovory s pedagogickými pracovníky a tlumočníky školy, ve které chlapci studovali. Výsledky výzkumného šetření jsou subjektivní názory chlapců na školní a rodinnou přípravu na partnerství a jejich zkušenosti s partnerskými vztahy a objektivnější pohled pedagogických pracovníků a tlumočnicků na přípravu partnerství v rámci školní přípravy a pohled na partnerský život mladých lidí se sluchovým postižením.

Klíčová slova: sluchové postižení, partnerské vztahy, adolescenti

Abstract

LUKÁČOVÁ, Gabriela. *Partnership of hearing impaired adolescents*. Hradec Králové: Faculty of Education. University of Hradec Králové. 2014. Bachelor's thesis.

The bachelor's thesis focuses on partner relationships of young people with hearing disabilities. The main theme of the entire work is theoretically analysed in the first part of the thesis. The theoretical part contains the topic of the hearing disability, where is an attempt to clear up the problem of hearing disability, to classify auditory defects and also to outline the communication systems that the hearing-impaired use.

Another important theme of the thesis is adolescence and maturing, which is in the theoretical part divided into the biology of adolescence, the personality of the adolescent, first relationships and growing up, all contingent hearing disabilities. The last theme, which was explained in the theoretical section, is the preparation for the partnership focusing on the preparation in the family and at school.

The second part of the thesis is the research, its main goal is to: 1. Describe the partner relationships of young people with hearing disabilities, 2. To evaluate the level of preparation for the lives of young people with hearing disabilities. The object of the research are the boys in the adolescent period. It is implemented in the form of an interview, which is supplemented by interviews with the educational staff and the interpreters of the school, in which boys studied.

The results of the research are the subjective opinions of the boys for the school and the family preparation for the partnership and their experience with partner relationships and a more objective view of the teaching staff and the interpreters of the preparation for the partnership in the context of the school training and the view of the lives of young people with hearing disabilities.

Keywords: partnership, hearing impairment, adolescents

Obsah

Úvod.....	10
1 Problematika sluchového postižení.....	12
1.1 Vymezení pojmu sluchové postižení a klasifikace sluchových vad.....	12
1.2 Komunikační systémy osob se sluchovým postižením	14
2 Dospívání.....	18
2.1 Biologie dospívání.....	20
2.2 Osobnost adolescenta	21
2.3 První vztahy.....	22
2.4 Dospívání podmíněné zdravotním postižením	23
2.4.1 Vliv sluchové vady na dospívající.....	24
2.4.2 Vliv internátního prostředí na dospívající	25
3 Partnerský život.....	27
3.1 Jak vzniká partnerský život	28
3.2 Příprava na partnerský život	30
3.2.1 Příprava na partnerský život na školách pro sluchově postižené	32
3.3 Partnerský život u osob se sluchovým postižením	37
4 Úvod do praktické části.....	39
4.1 Výzkumné šetření 1	40
4.1.1 Struktura rozhovoru	40
4.1.2 Výzkumný soubor	41
4.1.3 Průběh výzkumného šetření.....	42
4.1.4 Interpretace výsledků.....	43
4.1.5 Shrnutí výsledků výzkumného šetření 1.....	48
4.2 Výzkumné šetření 2	50
4.2.1 Struktura rozhovoru	50
4.2.2 Výzkumný vzorek	50
4.2.3 Průběh výzkumného šetření.....	52
4.2.4 Interpretace výsledků.....	52
4.2.5 Shrnutí výsledků výzkumného šetření 2.....	56
4.5 Shrnutí výsledků.....	57

4.6	Závěrečná diskuze	58
Závěr	61	
Seznam použitých zdrojů	63	
Seznam tabulek	66	
Seznam příloh	66	

Úvod

Záměrem bakalářské práce je získat nové a moderní informace o partnerských vztazích mladých lidí se sluchovým postižením. Toto téma bylo vybráno proto, že autorka práce pracovala v době výzkumu v mateřské škole pro sluchově postižené a na společných prostorách se potkávala se sluchově postiženými studenty. V rámci těchto náhodných setkání mohla vidět mladé páry procházející chodbami školy. Těchto párů se na škole SŠ, ZŠ a MŠ Štefánikova v Hradci Králové objevovalo poměrně mnoho. Z jistého náhodného pozorování si všimla, že se páry mladých lidí často mění. A tak se o toto téma chtěla zajímat mnohem víc a to především zjistit, jak prožívají partnerský život mladí lidé, konkrétně studenti této školy. Prožívání partnerského života ovlivňuje příprava na partnerský život. Proto bylo toto téma také předmětem zkoumání bakalářské práce. Hlavním cílem bakalářské práce bylo zhodnotit přípravu na partnerský život mladých lidí se sluchovým postižením a popsat partnerský život mladých lidí se sluchovým postižením.

Více nápadné se při setkávání zdály dívky. Proto byl výzkum zaměřen na chlapce. Ti se převážně považují za méně výřečné v této oblasti. Nicméně, jak ukázal výzkum, i chlapci byli nad očekávání sdílní.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části. Na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část se snaží vysvětlit sluchové postižení, znaky dospívání neboli adolescenci se zaměřením na charakteristiku dospívání sluchově postižených adolescentů. Tato část práce se snaží vysvětlit úskalí ve vyrovnávání sám se sebou a okolím. Také navazování vztahů sluchově postižených je obsahem teoretické části.

Kapitola Partnerský život osob se sluchovým postižením je nedílnou součástí v teorii bakalářské práce. Dále se teoretická část zaměřila na přípravu partnerského života, kde se snažila popsat školní přípravu v rámci RVP a konkrétní školní přípravu na již zmíněné škole, kde proběhl výzkum. Také v teoretické části se autor zmiňuje o přípravě na partnerský život vykonávané rodinou.

Část druhá, praktická prošla změnou. Původně obsahovala jeden výzkum, nyní se rozšířila o další výzkum. Původní výzkum nebylo možné přepracovat, protože výzkumný vzorek- studenti již nejsou k zastižení. Samotný výzkum je rozdělen na dvě výzkumná šetření. První výzkumné šetření bylo provedeno se studenty formou rozhovoru v ČZJ (českém znakovém jazyce). Rozhovor byl zaměřen na zkušenosti

studentů s partnerskými vztahy a získávání informací jak ze školy, tak z jiných zdrojů o partnerském životě. Výzkumné šetření 2, které tvoří výzkum s pedagogickými pracovníky a tlumočnický školy, také formou rozhovoru, jehož výsledkem bylo zhodnocení přípravy studentů na partnerský život z hlediska školní a osobnostní přípravy.

1 Problematika sluchového postižení

V České republice osoby se sluchovým postižením čítají kolem půl miliónu lidí. Nejvíce zastoupeni jsou staří lidé, kteří o sluch přicházejí s rostoucím věkem (Hrubý, 2009). Mezi osoby se sluchovým postižením nepatří pouze lidé staršího věku, ale i všichni ostatní lidé různého věku, které postihla sluchová vada nebo porucha. Právě této velice nehomogenní a specifické skupině lidí se budou věnovat ostatní kapitoly (Pipeková a kol., 1998). V dalších kapitolách je zmínka o vadách či poruchách získaných a vrozených. Získaných poruch přibývá, neboť, jak uvádí časopis Gong, počet lidí se sluchovým postižením roste. Může to být způsobeno vlastní bezohledností lidí, kteří se vystavují vysoké hlasitosti zvuků. Jak je uvedeno výše, nejvíce zastoupeni mezi lidmi se sluchovým postižením jsou staří lidé, nicméně v budoucnu se předpokládá růst osob se sluchovým postižením v mladém věku. Právě mladí lidé obvykle poslouchají hlasitou hudbu v ušních sluchátkách, navštěvují diskotéky nebo festivaly a jiné hudební akce, kde je poslech hlasité hudby hlavní náplní akcí. Veškeré hlasité nastavení zvuků okamžitě poškozují sluch nebo se ztráta objeví ve vyšším věku. Tito lidé si často vůbec nejsou vědomi, jak je sluch pro život důležitý. Každé tělesné postižení má svá úskalí, tak jako sluchové. Život se sluchovým postižením je nejvíce ztížen v mezilidské komunikaci. Osoby, které mají poškozený sluchový orgán, mohou špatně rozumět lidské řeči (Pulda, Lejska, 1996).

Existuje ovšem sluchová protetika. Ta slouží k překonání komunikačních bariér. Stává se, že někteří sluchovou protetiku nepoužívají, protože nechtějí na své postižení upozorňovat (Horáková, 2012). Ti, kteří náhradu neužívají, ale i osoby se sluchovou náhradou, se většinou stávají součástí komunity Neslyšících. Slovo Neslyšící s velkým N je jedno ze specifík osob se sluchovým postižením. Komunita Neslyšících a její kultura bude více přiblížena v dalších kapitolách.

1.1 Vymezení pojmu sluchové postižení a klasifikace sluchových vad

Termín sluchové postižení uvádí Slowík (2007) jako následek funkčních, organických a funkcionálně percepčních poruch, které zasáhnou sluchová korová centra, sluchové dráhy, nebo sluchový analyzátor. Tento termín zároveň zahrnuje tři

základní skupiny osob: ohluchlí, nedoslýchaví a prelingválně neslyšící, jak publikuje Kateřina Červinková Houšková (2004). Při pohledu do minulosti J. Hrubý poukazuje na termín neslyšící, který se začal používat až po roce 1927 jako náhrada za již nepoužívaný termín hluchoněmý. Nicméně termín neslyšící zahrnoval i nedoslýchavé a ohluchlé. Dnes, jak již víme, jsou to tři rozdílné skupiny, avšak stále široká veřejnost osoby se sluchovým postižením nazývá jako neslyšící (Hrubý, 1997).

V oblasti sluchového postižení rozeznáváme dva pojmy. Jedním je sluchová vada, která, jak uvádí Hrubý (1997), je trvalé poškození sluchu. Druhý pojem je sluchová porucha, kdy dochází k přechodnému narušení funkce sluchového orgánu, které lze vyléčit (Hrubý, 1997).

Klasifikace sluchových vad je rozdělena dle místa vzniku, doby vzniku a stupně postižení.

Dělení dle místa vzniku se sluchová vada rozlišuje na dvě základní skupiny: periferní nedoslýchavost/hluchota a centrální nedoslýchavost/hluchota. Periferní nedoslýchavost se dále dělí na převodní, percepční a smíšenou. Převodní nedoslýchavost je způsobena nějakou překážkou ve středouší, která brání proniknutí zvukového signálu. Překážkou můžou být zbytnělá nosní mandle, nahromaděný ušní maz, časté záněty středouší a podobně. Percepční nedoslýchavost je způsobena poškozením vnitřního ucha, sluchových buněk nebo sluchového nervu (Horáková, 2012). Houdková (2005) uvádí tři kategorie příčin poruch percepčních. První je získaná vada sluchu, která ovlivnila jedince prenatálně, perinatálně či postnatálně. Druhou jsou vady zapříčiněné dědičně nebo geneticky. Třetí skupinou jsou nezjištěné příčiny. Percepčních poruch je více než převodních. Smíšené poruchy zahrnují poškození převodní a percepční (Horáková, 2012). Centrální nedoslýchavost či hluchota zahrnuje komplikované poškození způsobené různými defekty, které postihují podkorový a korový systém sluchových drah. Příznaky této poruchy mohou být způsobeny organickou změnou, nebo funkční změnou (Houdková, 2005).

Rozdělení dle stupně postižení je možné posuzovat dle ztráty v decibelech. Decibely se převážně měří pomocí audiometrie. Sluchové vady jsou rozděleny podle WHO do pěti skupin dle kvantity sluchového postižení. První skupina zahrnuje velikost ztráty sluchu 0 – 25 dB, což je ještě normální sluch. Druhou skupinou je ztráta 25 – 40 dB, která je označena jako lehké poškození sluchu. Třetí skupina, kde je ztráta od 40 – 60 dB, se nazývá střední poškození sluchu. Do čtvrté skupiny spadá velikost ztráty od 61 – 80 dB, jejíž název je těžké poškození sluchu. Poslední skupina je

označena jako velmi těžké poškození sluchu až hluchota, tato skupina zahrnuje nejvyšší ztrátu, a to 81dB a více (Horáková, 2012).

Dle **doby vzniku** Horáková uvádí dvě skupiny dále se větvící. První skupina označená jako vrozené vady sluchu je dále rozdělena na geneticky podmíněné sluchové vady. Existuje třicet genů, které jsou schopny ovlivnit sluch. Pod vrozené vady také spadají kongenitálně získané vady. Jsou to negativní vlivy, které ovlivňují prenatální dobu, samotný porod nebo postnatální období.

Druhá skupina: získané vady sluchu jsou členěny do sluchových vad získaných před fixací řeči (prelingvální) a po fixaci řeči (postlingvální). Postlingvální sluchové postižení vzniká v době, kdy je řeč zafixována, období ukončení vývoje řeči trvá až do smrti. Možnými příčinami jsou poranění hlavy a vnitřního ucha, působení dlouhodobé hlukové zátěže, metabolické a hormonální poruchy nebo degenerativní onemocnění (Horáková, 2012). Prelingvální sluchové postižení může být zapříčiněno infekčními chorobami, traumaty, mechanickým poškozením mozku aj. Toto období, kdy může vzniknout sluchová vada, je dáno fixací řeči, to zpravidla bývá do šestého roku dítěte.

Na závěr kapitoly je důležité vymezit rozdíl mezi pojmem neslyšící a Neslyšící. Pojem neslyšící jak již bylo uvedeno výše, obsahuje všechny osoby se sluchovým postižením, kdežto pojem Neslyšící označuje osoby, které získaly sluchovou vadu převážně před fixací řeči (prelingválně). Takový člověk většinou převezme za mateřský český znakový jazyk a často se stává součástí skupiny Neslyšících. Pojem Neslyšící zahrnuje skupinu s vlastní kulturou a vlastním jazykem (Červinková Houšková 2004). Jak uvádí Kosinová (2008), mají své umění, které může být například zpívání v českém znakovém jazyce, filmová produkce, publikační činnost, dramaturgii a další. Neslyšící jsou na svou kulturu patričně hrdí (Kosinová, 2008).

1.2 Komunikační systémy osob se sluchovým postižením

Dle zákona č. 155/1998 Sb. O komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob (novelizace č. 384/2008 Sb.) vymezuje několik komunikačních systémů: český znakový jazyk a komunikační systémy vycházející z českého jazyka, do kterých patří: znakovaná čeština, prstová abeceda, vizualizace mluvené řeči, písemný záznam mluvené řeči, Lormova abeceda, daktylografika, Braillovo písmo, taktilní odezírání a vibrační metoda Tadoma (Zákon č. 155/1998 Sb.).

Vzhledem k tomu, že v komunikaci osob se sluchovým postižením se nejvíce uplatňuje znakový jazyk, znakovaná čeština, prstová abeceda, vizualizace či písemný přepis mluvené řeči, budou tyto systémy dále blíže popsány. Největší důraz je kladen na vymezení znakového jazyka, který je primární formou komunikace informantů zapojených do výzkumného šetření.

Komunikační systém vizualizace mluvené češtiny je systém, při kterém osoba se sluchovým postižením snímá pohyby a polohy rtů komunikátora. Důležitá je ale také mimika, výraz očí, pohyby rukou a celého těla. Při vizualizaci mluvené češtiny je důležité, aby obě komunikující osoby spolupracovaly. Slyšící se musí snažit regulovat formu i obsah své mluvy podle určitých pravidel. Sluchově postižený jedinec se musí soustředit, aby všemu, co mu slyšící sděluje, rozuměl.

Prstová abeceda je další způsob komunikace vycházející z českého jazyka. Je to formalizované a ustálené postavení prstů a dlaně jedné ruky nebo prstů a dlaní obou rukou k zobrazování jednotlivých písmen české abecedy. Protože prstová abeceda kopíruje mluvený nebo psaný projev, je důležitá znalost českého jazyka v psané podobě.

Prstová abeceda má dva typy. Prvním je prstová abeceda dvouruční, kdy se používají při ukazování písmen obě ruce současně. Dvouruční abeceda zobrazuje písmena v podobě velké, tiskací. Tato abeceda je používána častěji, umožňuje snadnější komunikaci mezi osobou neslyšící a slyšící.

Prstová abeceda jednoruční zobrazuje písmena jednou rukou, znaky připomínají malá tiskací písmena. Jednoruční abeceda zaměstná pouze jednu ruku, což je velká výhoda. Tento systém se nejvíce používá při vyjádření jmen nebo názvů.

Znakovaná čeština přejímá gramatiku a slovosled českého jazyka. Jsou znakována všechna slova pomocí znaků přejatých z českého znakového jazyka (Souralová, 2010).

Komunikační systém český znakový jazyk je nejvýznamnějším při komunikaci neslyšících. „Český znakový jazyk je zákonem č. 384/2008 Sb. definován jako přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Je ustálen po stránce lexikální a gramatické a není žádným způsobem svázán s českým jazykem.“ (Souralová, 2010, s. 36).

Jako mluvené jazyky lišící se dle země (anglický jazyk, německý jazyk,...), i znakový jazyk je v každé zemi odlišný, proto jazyk používaný v České republice

je nazýván Českým. Znakový jazyk v Anglii se jmenuje Anglický znakový jazyk. V Německu se jedná o Německý znakový jazyk a podobně (Macurová, 2004).

Základní charakteristikou Českého znakového jazyka je znakovost. Jak uvádí Horáková (2012), znakový systém je složen z nejmenších významových složek znaků. Ty mají složku manuální a nemanuální. Manuální složkou se rozumí použití znaku, při kterém vzniká pohyb. Do nemanuální složky patří poloha, postavení ruky a její umístěním v prostoru bez dalšího pohybu. K tomu je obvykle připojena mimika obličejových svalů dotvářející celistvost informace. Český znakový jazyk je realizován v trojrozměrném prostoru, což usnadňuje a přesně vystihuje informace. V českém jazyce vysvětlujeme skutečnost s použitím vícero slov pro přesný popis informace, kdežto v českém znakovém jazyce na to mohou být použity pouze dva znaky. Příkladem může být: auto projíždějící městem míjelo po levé straně cukrárnu a po pravé straně poštu. Český znakový jazyk v prostoru umístí znak pošty a cukrárny na příslušné strany a poté jedna ruka (auto) v určité poloze a postavení je vedeno kolem obchodů. V českém jazyce toto sdělení přijde na třináct slov, český znakový jazyk též sdělení předá třemi znaky. To také znamená nejen trojrozměrnost, ale i simultánnost, což je možnost produkovat i přijímat více informací najednou. Nabízí se jednoduchý příklad: nad městem letí letadlo. V českém znakovém jazyce se ukáže město a letadlo pohybující se nad městem současně. Do simultánnosti patří také mimika obličeje. Výrazy obličeje současně doplňují pohyby rukou (Horáková, 2012).

Český znakový jazyk má svou historii, o které se mluvilo v pořadu Po stopách českého znakového jazyka (2013), ve spekulaci o tom, že znakový jazyk vznikl z posunků a gest používaných v pravěku k dorozumívání při lovení zvěře. Poté se pořad zabýval prvními církevními institucemi, které začaly vzdělávat neslyšící k modlitbám a s tím byly spojené snahy o dorozumívání se s neslyšícími. Na konci sedmnáctého století a začátku osmnáctého století se objevují další údaje o znakování. Celkový rozvoj znakového jazyka byl spojený se zakládáním škol pro hluchoněmé v osmnáctém století. Tam docházelo k vzájemnému setkávání Neslyšících a vzájemných potřeb komunikovat (Televizní klub neslyšících, online, 2013). První popsal znakový jazyk se svými jinakostmi W. Stokoe, který zkoumal americký znakový jazyk a dokázal změnit pohled na znakový jazyk, protože ho uvedl jako systém, který se skládá z polohy rukou a prstů a liší se od řeči mluvené. Na Americkém znakovém jazyce ukázal pevně dané složky znakového jazyka (Wall, 2004). V České republice se jazykovědci o český znakový jazyk začali zabývat o třicet let později.

Znakový jazyk v České republice byl vyvíjen zejména ve školách pro sluchově postižené. I přesto, že bylo vyučování v českém znakovém jazyce zakázáno, děti a studenti byli převážně na internátních školách, kde se mohli setkávat a v českém znakovém jazyce komunikovat (Macurová, online, 2004).

2 Dospívání

Dospívání je ve vývoji člověka přechodnou fází mezi dospělostí a dětstvím. Pohled na dospívání v posledních letech se mění a to zejména v nástupu do období dospívání, které se urychluje, protože mnohé děti mají již v dětském věku tělesné znaky odpovídající dospívajícím. Dalo by se říci, že děti v nízkém věku vypadají starší. Druhý pohled na dospívání je v ukončení tohoto období a nástupem do světa dospělosti. Konec období dospívání se naopak prodlužuje, neboť je více kladen důraz na vzdělávání a ekonomickou nezávislost (Vágnerová, 1999). Vágnerová ve své publikaci uvádí dobu dospívání od jedenácti do devatenácti let. Dospívání od jedenácti do dvaceti let uvádí Radka Skorunková (2008). Toto období se zpravidla rozděluje do dvou etap. Prvním z nich je puberta a poté adolescence. Tyto dvě období na sebe volně navazují.

V období dospívání jsou typické tělesné změny. Ty jsou na dítěti v pubertálním období velmi vidět, jsou velmi rychlé a velké. Nejsou to změny pouze tělesného charakteru, ale také psychického charakteru. Může se stát, že fyzické proměny mají rychlejší tempo než psychické. Pubescent to může špatně přijímat. Především na dívkách můžeme pozorovat předčasné tělesné přeměny, které jsou více nápadné. Pubescenti jsou v tomto období silně zaměřeni na svůj vzhled. Bývají k sobě kritičtí, jejich vzhled jim nepřipadá dost atraktivní. Přejí si vypadat jinak, lépe.

Při nástupu puberty se mění myšlení. Vývoj poznávacích procesů se projevuje dalším uvolňováním vázanosti na realitu. Pubescenti často hypoteticky uvažují, aniž by jejich hypotézy byly reálné. Tím tak rozvíjejí a prohlubují abstraktní myšlení, které není vázáno na realitu.

Také se mění vztah k času. Více pomýšlejí na budoucnost než současnost. Uvažují, jaký bude jejich život. Kladou si cíle a plno přání, kterých by chtěli dosáhnout. Začínají polemizovat, do čehož vkládají hodně svých emocí. V diskuzích si většinou nenechají radit a nejsou ochotni dělat kompromisy.

Pubescenti se začínají více zaměřovat na své prožitky, pocity a myšlenky. Jejich chování dostává novou tvář. Dospívající mají časté výkyvy nálad, bývají citlivější. Je to způsobeno ztrácením citové stability, kterou dříve měli. Navenek se jeví nedostatečným sebeovládáním. Jsou afektivnější a mají sníženou frustrační toleranci. Tímto často způsobují konflikty. K výkyvům nálad je také přidružena pubertální

vztahovačnost. Některé žerty, pro dospělé malichernosti, dospívajícím způsobují nepříjemný pocit. Ti se potom vnímají jako terč posměchu nebo odstrčeně.

Zvýšená uzavřenost je další typický rys v chování dospívajícího. Svoje pocity vnímají jako jejich osobní věc. Nejsou již tak otevření a spontánní ve svých projevech. Nechtějí své pocity sdílet s každým, proto je těžké někdy poznat, jak se dospívající doopravdy cítí.

Důležitou rolí v rozvoji identity je výběr povolání. Dospívající ještě nevědí, jakou školu si mají vybrat a čím vlastně chtějí být. Nicméně přesně vědí, čím být nechtějí. To ukazuje na to, jak negativně svou identitu vyhraňují. Místo, aby při výběru pohlíželi na své reálné schopnosti, dávají přednost svým zálibám a představám o jejich povolání. S výběrem povolání často pomáhají dospívajícím jejich rodiče.

Pubescenti však své rodiče, ale i ostatní dospělé v tomto období špatně chápou. Jsou vzdorovití vůči učitelům, nechtějí se podřizovat. Snaží se, aby měli stejnou nebo nadřazenější roli. Proto mají rádi učitele, kteří jim nadřazenost své role nedávají najevo. Pubescenti chtějí sami rozhodovat a mít větší svobodu. Svě rodiče najednou vidí jinak. V dětském věku měli pocit, že jejich rodiče jsou všemocní a chytří. Najednou zjišťují, že tomu tak není. Jejich rodiče jsou obyčejní lidé, kteří nejsou dokonalí a mají jisté chyby. Zde se objevuje pubescentní negativismus, kdy pubescenti mají jiné, opačné názory než rodiče, učitelé a jiní dospělí (Skorunková, 2008).

Pubescent se více realizuje v sociálních skupinách tvořených z jeho vrstevníků. Není již tak důvěřivý a otevřený k rodičům. Hledá si přátele a skupinu, kam by mohl patřit a kde se může projevit. Dospívající si potřebuje vzájemně sdílet vlastní chování, postoje, pocity a práva, která si vydobyl (Vágnerová, 1999).

Druhé období dospívání neboli adolescence, je charakteristické přípravou na roli dospělého a vše, co je s ní spojeno. V tomto období už nejsou tak viditelné fyzické změny.

Adolescentní období je občas označována jako druhá fáze dospívání. „*V oficiální rovině je charakteristická zakončením povinné školní docházky a dosažením plnoletosti*“ (Paulík, 2002, s. 39). V adolescentním období stále přetrvává zaměřenost na oblečení. Dospívající se rádi odlišují od dětí a od dospělých. Vágnerová uvádí, že už si nevybírají jasné a pestré barvy, ale raději volí černou barvu. V dnešní době můžeme pozorovat adolescenty opět v pestrých barvách, které jsou dány aktuálními módními trendy pro dospívající. Vágnerová také ve své práci popisuje výběr oblečení. Ten je dán také určitým vyznáním nebo příslušností nějaké skupiny.

Také si oblečení vybírají podle oblíbenosti žánru v hudbě. Adolescent se potřebuje líbit ostatním i sobě. Je to pro něho nesmírně důležitý faktor pro přijetí ostatními vrstevníky.

Rozvoj myšlení adolescentů je charakteristický pružností uvažování a schopností používat nové způsoby řešení problémů. Problémy řeší logicky správně, ale občas zjednodušeně. To je také způsobeno nedostatkem zkušeností. Odsuzují kompromisy, protože je považují za snadné řešení. Sami by raději našli jiné a lepší řešení. I jejich argumenty bývají velice silné, aniž by měly nějaký objektivní důvod.

Co se týče vztahů adolescentů k rodičům, jsou postupně vyrovnány a jejich názory a požadavky nevnímají tak odmítavě a demonstrativně. Adolescent dosáhl větší samostatnosti, a proto je vztah vyrovnanější. Na konci období se dospívající od rodiny definitivně odpoutávají. Proto je období možné prodloužit až do dvaceti pěti let, kdy adolescent zpravidla končí studium.

Skorunková (2008) popisuje konec adolescentního období ukončením středoškolského studia či učebního studia. Což je důležitý mezník, po kterém nastupují adolescenti do práce, kde bohužel mohou být zklamaní díky rozdílům mezi skutečností a jejich očekáváními. V tomto kroku se adolescenti vyrovnávají s dospělostí. Jsou samostatnější v rozhodování a vnímají se pozitivně v ekonomické soběstačnosti. Někteří adolescenti nastupují na vysokoškolská studia a tím se jejich příprava na dospělost prodlužuje.

Karel Paulík (2002) uvádí partnerské vztahy jako vzniklou důležitost v tomto období. Tyto vztahy už většinou zahrnují i pohlavní styk, ale nebývají trvalé.

2.1 Biologie dospívání

Dospívání je období, v kterém jsou velmi značné fyzické změny. Pubescent roste ve všech směrech. Protože růst je nerovnoměrný, může mít pubescent neohrabané pohyby, klátivou chůzi a špatné držení těla. Bývají snáze unavitelní (Taxová, 1987). Jak uvádí Blecha (1966), lidé rostou ve třech periodách. První perioda označuje období embryonální do dvou let dítěte. Druhou periodou je vyznačeno období mezi třetím až devátým rokem dítěte. Poté následuje třetí perioda neboli pubertální akcelerace. Ta trvá od 10 let do 18 až 19 let. Je to velice individuální, někdo roste ještě déle. Naopak někteří jedinci mají růst zastavený v nižším věku než je 21 let.

Pubertální akcelerací neboli pubertálním zrychlením, se rozumí mocný růst ve všech tkáních těla. Ve výsledku se adolescentům zrychluje růst do délky, příbytek na váze, tělových segmentů, orgánů a tělesných šťáv. Průměrně tato akcelerace trvá pět až šest let. Mezi dívkami a chlapci je rozdíl. U dívek je rozmezí mezi desátým rokem a šestnáctým rokem, kdežto u chlapců to bývá od dvanáctého roku do osmnáctého roku. Mezi dívkami a chlapci je tedy rozdíl rok až dva od začátku pubertální akcelerace. Už od narození, tedy v embryonálním vývoji, jsou dívky chronologicky starší a to podle kostního věku. Dívky potřebují kratší čas do konečné délky své stavby těla než chlapci. Dívka, která je věkově stejně stará jako chlapec, je ale biologicky starší.

Růst do výšky je velmi znatelný. V období dvou až třech let v průběhu pubertální akcelerace je akcelerační vrchol, kdy pubescent roste osm až jedenáct centimetrů za rok. Vrchol akcelerace se také liší u dívek a chlapců. „*U děvčat vrcholí křivka rychlosti dříve než u chlapců.*“ (Blecha, 1966, s. 19).

Obojímu pohlaví roste objem svalů, u chlapců i fyzická síla. U dívek se tvoří tukové polštáře, které se ukládají a tvoří tak zaoblenou postavu (rozšiřují se boky). Chlapci tuk na začátku puberty ztrácejí, bývají hubení a vytáhlí, ale přesto se jejich hmotnost zvyšuje a rozšiřují se jim ramena.

Oblíčeť ztrácí dětský výraz, rozšiřuje se dolní čelist, zvyšuje se čelo. Oblíčeť nabývá své konečné podoby a s ním i barva vlasů.

V dospívání je důležitý pohlavní vývoj. U žen se zvětšují hýždě a pánev. Také se zvětšuje vnitřní i vnější genitál. Začínají růst prsy a ochlupení. Slečny už kolem třináctého roku začínají menstruovat. Během období dospívání se cyklus ustálí a začne mít pravidelný průběh. Dokončuje se růst kostry. Dívkám se objeví akné a hrubší hlas.

Chlapcům začíná růst první ochlupení. Spolu s tím rostou varlata a úd. Poté přichází ochlupení mužského typu a to po celém těle. Chlapcům se výrazně mění hlas, dochází k mutaci hlasu. Taktéž jako u dívek je dokončen růst kostry (Taxová, 1987).

2.2 Osobnost adolescenta

Vágnerová (1999) ve své publikaci popisuje adolescenci jako další rozvoj osobnosti dospívajícího. Pro adolescenty je typický určitý způsob prožívání a uvažování.

Mění se vztah k sobě samému. „*Vzniká, mění se a postupně se prohlubuje obraz sebe, zahrnující nejen vlastní exteriér, ale i schopnosti, myšlenky, názory, přání a touhy, mravní a volní kvality. Chlapci a dívky objevují své nitro, jsou upoutáváni svým vlastním životem, jeho zvláštnostmi a jedinečností, sami v sobě objevují „nový svět“.* Vše, co se děje s nimi a kolem nich, vztahují na sebe a intenzivně to prožívají.“ (Taxová, 1987, s. 115).

Jak uvádí Taxová (1987), vývoj sebepojetí je úzce spjatý s hodnocením a oceňováním svého já. Dospívající se nenechají hodnotit dospělými, nýbrž hodnotí sami sebe. Sebehodnocení vzniká dle určitých kritérií vzhledem k ostatním. Odráží tedy společensky dané hodnoty, ale tak, jak si je dospívající sami přetvářejí a prožívají. U sebepojetí se dospívající často dostávají do rozporu se svým vlastním já a ideálním já. Pokud má adolescent mnoho negativního hodnocení k sobě samému (vlastnosti), kompenzuje je právě sněním o přítomnosti i budoucnosti. Nebo, jak uvádí Vágnerová, se dospívající připojí ke skupině, která je může ovlivnit i negativně.

Z určitého způsobu prožívání a uvažování vzniká určité chování. Vágnerová hovoří o usilování o intenzivní zážitky, mají rádi riziko. Svě potřeby chtějí uspokojovat hned. Jakékoliv problémy chtějí ihned vyřešit a to absolutně.

Dospívající se i přes narůstající povinnosti a starosti cítí více svobodní. Jejich názory a pocity vyjadřují svobodu. Svobodu vyjadřují i v „umění“. Může tam patřit například tvorba graffiti, poslouchání rockové hudby, adrenalinové zážitky.

2.3 První vztahy

Partnerským vztahům předchází první láska, první zamilovanost a to už v době puberty. Chlapci i dívky touží po první zamilovanosti. Dožadují se o získání náklonnosti partnera opačného pohlaví. Tužba po prvních láskách nemusí být pouze na vlastní popud, ale stává se tak nátlakem vrstevníků, přátel. Přátelé se také podílí na výběru partnera. Pro pubescenta je velmi důležité, aby byl partner celou skupinou kladně hodnocen, proto také nejde o silné partnerské vztahy, spíše o posílení sebevědomí, prokázání vlastních kvalit. Na svého partnera se různě vychloubají, vymýšlí si historky, aby se líbili. Tyto lásky, a to především platonické, jsou doprovázeny erotickým experimentováním. Pubescenti nebývají zkušení, proto jsou hodně zvědaví. Nezkušenost vyrovnávají jen v oblasti informací. Sexuální téma v nich

vyvolává vzrušení, to ale většinou řeší autosexuálními praktikami, tj. masturbací (Vágnerová, 1999).

U adolescentů nejsou vztahy vzniklé kvůli tlaku vrstevnické skupiny, nýbrž je to skutečná touha adolescenta po partnerském vztahu. Vztahy jsou specifické tím, že jsou krátkodobé, nejsou však tak povrchní jako v době puberty. Dospívající ze vztahů čerpají zkušenosti.

Partnerský vztah se vyvíjí ve fázích, kdy první fází je zamilovanost. Zamilovanost je idealizovaná, kdy do partnera vnáší vlastní vizi o ideálním partnerovi. Zamilovanost se ve větší míře projevuje ve fantazii než v realitě a také ve sdílení s kamarády. Z fáze zamilovanosti nemusí vztah vzniknout. Dospívající může být zamilovaný, ale neodvážívá se oslovit, upoutat pozornost, a podobně.

Druhou fází je skutečný vztah, kdy spolu dva lidé chodí. Sdílejí určité nové zkušenosti. Tento vztah uspokojuje citové vazby. Adolescenti se s partnerem rádi chlubí. Ukazují tím svou atraktivitu (Vágnerová, 1999).

V adolescentním období nabývá na významu sexualita, která tvoří důležitou část partnerského vztahu. „*První sexuální zkušenost, dovršená pohlavním stykem je velmi důležitým mezníkem v životě adolescenta.*“ (Vágnerová, 1999, s. 52).

V přístupu k sexualitě jsou značné rozdíly mezi dívkami a chlapci. Jak uvádí Taxová (1987), rozdíly jsou viditelné v sexuálních aktivitách a jejich prožívání mezi dívkami a chlapci. U chlapců je sexualita více biologicky specifická, převažuje pudovost. Vágnerová (1999) píše, že chlapci nepotřebují citový vztah k podpoře sexuality, kdežto dívčí sexualita bývá nevyhraněná a tajemná. Děvčata více upřednostňují něhu a emocionální důvěrnost než smyslově erotickou potřebu (Taxová, 1987).

2.4 Dospívání podmíněné zdravotním postižením

Děti s postižením, které prochází pubertou a dospíváním, se musejí potýkat s obvyklými obtížemi tohoto období, ale musí ještě řešit určité problémy, které úzce souvisí s typem jejich postižení. Postižení již ovlivňovalo předchozí fyzický a psychický vývoj, tyto důsledky změn se odráží v pubertě a dospívání.

Jako každé dítě v tomto období i postižené dítě řeší svůj vztah s rodiči a přehodnocuje ho. Cítí se být svobodný a chce být nezávislý. Dětem s postižením

to komplikuje reálná závislost na rodičích a pomoci okolí, ta je dána především stupněm postižení. Druh postižení v tuto chvíli není tolik prioritní jako stupeň, neboli nakolik se umí sám o sebe postarat. Vztahy s rodiči jsou v období puberty a dospívání křehké. Pokud je postižené dítě na internátní škole, nemusí vztahy s rodiči být v pořádku, vztah není tolik těsný. Rodiče, jejichž dítě je na internátu, se naučí žít bez něho. Plánují si aktivity a činnosti bez přítomnosti dítěte. Ale i tak se dítě na internátu naučí žít bez rodičů. Tím se může stát, že dítě ztrácí v rodině reálné místo. Vztah s rodiči se tak může předčasně přerušit, což má celkový vliv na průběh puberty a dospívání.

I pro dítě s postižením je v tomto období mnohem důležitější vrstevnická sociální skupina než rodina. Protože ve vztahu s rodiči nabývá určitá negace právě k rodičovským hodnotám, hledá ve vrstevnické skupině oporu a uznání za vlastní názory. Vrstevnická skupina umožňuje dítěti hledat vlastní identitu. Takové začlenění do vrstevnické skupiny není zcela snadné, je komplikované postižením dítěte. Dítě to nemá lehké vybrat si sociální skupinu. Pokud je internátní, jako chlapci z výzkumu, má skupinu mnohem omezenější. Především tím, že na internátu se setkává pouze s dětmi, které mají stejné postižení. Internát má samozřejmě vnitřní řád, který omezuje děti ve volném výběru vrstevníků, kteří by uspokojovali potřeby sociálních kontaktů dospívajícího. Dalším omezením je samotné postižení, které limituje možnosti komunikace.

Výše uvedené problémy jsou společné pro všechny dospívající. Nicméně se musí potýkat s dalšími problémy, které vychází primárně z jejich postižení. Jde především o formování osobnosti, na které má nejsilnější vliv právě postižení. Dospívající s postižením přehodnocuje vztah sám k sobě. Již relativní vyrovnání s postižením a přijímání sám sebe jako postiženého musí pod vlivem vnitřního vývoje přehodnocovat i své postoje k postižení. Vztah k sobě samému a k postižení má zásadní význam pro sociální vztahy postiženého jejich utváření a udržování (Hadj – Moussová, 2003).

2.4.1 Vliv sluchové vady na dospívající

Dospívající se sluchovým postižením si můžou vybrat za svou sociální skupinu komunitu Neslyšících, v které se členové vzájemně podporují a pomáhají si, cítí se zde bezpečně a „mezi svými“. V komunitě Neslyšících si z generace na generaci předávají kulturní hodnoty komunity, primárně český znakový jazyk.

Kultura Neslyšících je důležitá pro vlastní vytvoření identity. Je to celoživotní proces přijmout sám sebe, svoje místo ve společnosti a způsob, jímž jsou vnímáni a chápáni druhými. Pro zdravé sebevědomí je důležité na sebe nahlížet kladně. Budování identity může způsobit jisté problémy. Tito lidé vyrůstají ve světě dvou jazyků a dvou kultur. V dospívání je nejdůležitější sociokulturní zázemí a silné citové vztahy. Neslyšící děti by se měly stýkat jak s vrstevníky, tak hlavně s dospělými, poněvadž pohledem na dospělého neslyšícího si mohou utvářet vzory, získávat od nich informace o kultuře, historii a jazyku Neslyšících (Kosinová, 2008).

Ridgewayová (2001) rozděluje formování identity neslyšících na šest fází. První fáze je zmatení identity, kdy si dítě začíná všimnout odlišností od ostatních. Druhá fáze je porovnávací, kdy postižené dítě střídá náklonnost ke kulturám a zjišťuje tak, že neslyšící kultura je pro něho příjemnější. V třetí fázi dítě toleruje svou osobu, ale nemusí na ni být hrdý. Ve čtvrté fázi se přestává stydět za sebe a setkává se s ostatními členy komunity. Pátá fáze uvádí hrdost, kde jsou již osoby se sluchovým postižením v sounáležitosti s komunitou Neslyšících. Poslední fází je syntéza identity (Ridgewayová, 2001).

V tomto období je pro dospívající, tak jako právě sociální vrstevnická skupina, důležitý i vlastní vzhled. I dítě intaktní každou odchylku svého těla vnímá jako katastrofu, která ho může vyčlenit z vrstevnické skupiny. Může se tak jednat pouze o nošení brýlí, barvu vlasů, nadváhu a podobně. Tím spíše postižené dítě vnímá svůj vzhled mnohem silněji, jeho postižení je něco, co ho vylučuje z běžné normy. Právě vzhled je důležitý, je jakousi podmínkou pro rozvoj zdravého sebevědomí. Zde na prvním místě není důležité, jak moc je postižení závažné, ale jak moc je viditelné. Osoby se sluchovým postižením, které nenosí protetiku, nejsou rozpoznatelné na první pohled (Hadj – Moussová, 2003). „*Neslyšící člověk se na první pohled od slyšícího nijak neliší. Jen neslyší.*“ (Fikejs, 2004). Je tedy jasné, že pokud má jedinec postižené horní či dolní končetiny, je pro širokou veřejnost dospívajících terčem pohledů.

2.4.2 Vliv internátního prostředí na dospívající

Mnoho studentů v adolescentním období se sluchovým postižením tráví poměrně velkou část času pobytem na internátu z důvodu vzdálenosti navštěvované školy. Pokud adolescenti bydlí na internátu, který je součástí navštěvované školy, nachází se v jako by uzavřeném světě speciálního prostředí. Setkávají se s lidmi, kteří mají totéž postižení, nebo s odborníky, kteří nad nimi drží ochrannou ruku. Sluchově

postižení se ve škole nebo na internátu setkávají se slyšícími učiteli nebo vychovateli. Tito lidé ale ovládají český znakový jazyk, rozumí sluchovému postižení a to může způsobit nepřípravenost studentů na setkávání se s intaktními lidmi. Široká veřejnost není zvyklá se setkávat s lidmi s postižením. A ani dospívající nejsou zvyklí se setkávat s ostatními lidmi, kteří nemusí o postižení nic vědět. To způsobuje těžké proniknutí a začlenění se do světa dospělých a zdravých lidí. Ne všechny děti jsou na internátních školách (speciálních školách), chodí mimo speciální zařízení. Jejich rodina kolem nich může vytvářet ochranné klima, které způsobí stejnou nepřípravenost jako dětem ze speciálních zařízení (Hadj – Moussová, 2003).

Internáty, jak je patrné z vnitřních řádů vybraných internátů, se snaží nabízet studentům nespočet zájmových aktivit v odpoledních hodinách po vyučování. Internáty mají svoje denní režimy, které jsou studenti povinni dodržovat. Jak všechny řady použitých internátů uváděly, nechávají studentům prostor pro volné využití času, vycházky a samostatnou organizaci odpoledne, což se pře s denním režim, kde mají studenti nalinkované přesné časy, kde kdy mají být a co mají dělat. V případě jednoho internátu nemají studenti vůbec prostor pro sebe, mají zakázané návštěvy, vycházky výjimečně do 21.00 hod., standardně do 20.00 hod. a denní režim naplněný spoustou aktivit (samostudium, zájmová činnost, hygiena, úklid internátu apod.) Internáty studenty moc zaměstnávají, stále se musí hlásit, podávat dovolení pro veškeré činnosti vykonávané v odpoledních hodinách, mají krátké vycházky. Pouze jeden internát u školy pro sluchově postižené má režim trochu volnější, zletilí studenti mají možnost návštěv na internátu, mají možnost přespávat v týdnu mimo internát se souhlasem vychovatelů a neomezený přístup k internetu na pokojích. Tento internát poskytuje studentům dostatek volného času (vycházky do 22.00 s možností prodloužení až do půlnoci) pro sebe sama a umožňuje využít volný čas tak, jak studenti chtějí (školní řád, 2010/2011; školní řád, 2013/2014; školní řád 2013).

3 Partnerský život

Partnerské soužití je v dnešní době mnohem častěji používaný pojem než manželství. A to proto, že v posledních desetiletích se vztahy proměnily a jejich změny můžeme považovat také za odraz širších společenských změn. Dramaticky vzrostla rozvodovost, nesezdaného soužití, s níž stoupá počet nemanželských dětí. To vše jsou jevy, které ovlivňují a zároveň vytvářejí podmínky společenského kontextu.

Dnešní manželství má zcela jiný pohled než manželství v 80. letech. Tehdy kdo nebyl sezdan, byl ostatními nahlížen podezřele. Dnes je tomu obráceně, kdo uzavře sňatek, aniž by s někým už nějaký čas žil, je terčem divných pohledů. V osmdesátých letech bylo manželství chápáno jako prostředek pro přenos rodinné tradice, majetku a postavení rodiny. Manželství byla instituce, která umožňovala lidem normálně a slušně žít.

Dnes je manželství individuální rozhodnutí dvou lidí, kteří založí rodinnou firmu. Ve stále větší míře je životní úroveň každého jedince závislá na kulturním kapitálu, tedy na vzdělání, zkušenosti, postavení a podobně, nikoli na dědictví a kapitálu rodinném (Katrňák, 2011).

Kučera (2000) publikuje výzkum, ve kterém uvádí přednost nesezdaných soužití u mladých lidí. Do sňatků se neženou, a pokud na sňatek dojde, je pro mladé lidi důležité, aby spolu již nějakou dobu žili. Další kritérium pro neuzavření manželství je vykazován podle procesu vzdělávání. Dospívající, kteří byli na středních školách a plánovali pokračovat na vysoké škole, svatbu odmítali. Adolescenti, kteří absolvovali pouze základní školu nebo po střední škole nastoupili do zaměstnání, v budoucích letech se sňatkem počítali.

Mladí lidé na partnerský život mají vlastní pohled. Jak uvádí Katrňák (2010), existence vážného vztahu mladých lidí je podmíněno sexuální věrností, nejde o promiskuitu, upřednostňují spíše sexuální věrnost a něhu. Co dále vidí jako charakteristické pro mladé osoby ve vážném vztahu je sex, společné bydlení a společné plány do budoucna. Takto na problematiku nahlíží spíše starší osoby (nad dvacet let). Mladší osoby (do osmnácti let) se spíše orientují na věrnost a něhu. Mladí lidé do vztahu zahrnují společné bydlení, nicméně stále přetrvávají vztahy, kde partneři nesdílí jednu domácnost. Význam partnerského života pro mladé lidi je emocionální uspokojení a podpora. Co dále považují za kritéria vážného vztahu, jsou ještě společní

kamarádi a známí, zapojení do rodiny, představení partnera rodičům. Partneři se účastní rodinných akcí apod. (Katrňák, 2010).

Osoby se zdravotním postižením také touží po partnerství, navazování kontaktů a lásek. Také touží po lásce, něze, vzájemném sdílení příjemných prožitků. Zdravotně postižení také chtějí mít pocit, že někomu patří. Kromě uspokojování intimních oblastí v partnerství, jde o sociální hodnotu partnerství. Osoba s postižením tak plní sociální roli partnera.

Nikdo nechce být sám, a už vůbec ne osoby se zdravotním postižením. Samota vede k citové deprivaci a větší izolovanosti i k sexuální frustraci, jak uvádí Novosad (2006).

Partnerský vztah má přínos pro všechny osoby v pohlavním uvolnění, v sexuálním styku a možnosti mít děti (Baštecká in Vodáčková a kol., 2007).

Osobám se zdravotním postižením ztěžují vytvoření plnohodnotného svazku (včetně sexuálního života) tři faktory. Prvním a viditelným faktorem je zdravotní stav neboli projevy v pohybu. Pokud je osoba imobilní, má redukovanou možnost výběru partnera. Taktéž se týká i smyslově postižených osob, které mají ztížené seznamování s partnery, neboť se hůře orientují a obtížněji komunikují. Za další faktor je udáván psychický stav jedince se zdravotním postižením, který se zdravotním stavem souvisí, protože pokud je osoba se zdravotním postižením hůře uplatnitelná a akceptovatelná ve společnosti, vede to ke vzniku celé škály specifických osobnostních rysů, jakými může být například egocentrismus, méněcennost, negativní sebehodnocení, a jiné. Dále ztěžuje vytvoření vztahu osob se zdravotním postižením sociální klima, což je třetí faktor. Jedná se především o zázemí osoby se zdravotním postižením, postoj rodiny k postiženému, protože jenom působení harmonického zázemí může podpořit touhu po partnerském soužití a také zárukou větší šance uspět při hledání partnera (Novosad, 2006).

3.1 Jak vzniká partnerský život

„Zamilování je nejen nejkrásnějším obdobím v předmanželském životě, ale také nejnebezpečnější pro vstup do manželství.“ (Cibulec, 1974, s. 71). Zamilováním vztahy začínají. Jak už bylo uvedeno v předešlé kapitole, vztahy začínají v adolescenci právě zamilovaností nebo i jinými příčinami. Zamilovanost je určitý

úsek ve vztahu dvou lidí, který Cibulec definoval: „*Zamilování bychom mohli přirovnat ke stavu jakési permanentní opilosti se všemi jejími důsledky.*“ (Cibulec, 1974, s. 77).

Stav zamilování má své znaky. Jedním velice nápadným znakem, jak uvádí Cibulec (1974), je nekritičnost. Nevidíme svého partnera realisticky, ale idealizovaně. Dalším znakem je zveličování. Na svém partnerovi vidíme vše ve větších rozměrech i přesto, že je partner například průměrně pracovitý. Může z něho zveličováním být neuvěřitelný „pracant“, který nezná odpočinek. Dalším je neschopnost odpoutat se od svého partnera. Partneri zlehčují a podceňují životní překážky a nebezpečí. Partneri také spěchají a jsou netrpěliví. Počítají si dny, kdy se opět uvidí a touží po tom, aby již byli svoji. Tento stav není dobrý pro uzavírání manželství. Je důležité ze zamilovanosti vystřízlivět a prohlédnout si svého partnera znovu. V roce 2011 byla vydána kniha Jürga Williho, který se také zamyslel nad zamilovaností, jakožto nepříliš nutnou věcí pro vytvoření partnerského vztahu. Z jeho výzkumu vyplynulo, že více než polovina dotazovaných lidí se zamilovalo do svého partnera po dvouměsíční známosti, a jedna třetina se zamilovala hned první den, nebo jak se lidově říká: „Byla to láska na první pohled.“ Ale jak dále uvádí Willi (2011), tyto lásky na první pohled ve většině případů nevzešly v partnerský vztah. Pro vztah, jak ukazuje výzkum, jsou důležité vzájemné sympatie, protože i zamilovanost vzniklá v delším časovém úseku. Láska nemusí být vzájemná, jak už bylo uvedeno, může být slepá a jednostranná. Ale i přesto vykazuje výzkum, že tyto vzájemné sympatie jsou obsaženy v partnerském vztahu starších lidí nebo lidí po rozvodu. Mladí svobodní lidé žijící v partnerském vztahu potvrzují ve vztahu velkou lásku.

Zaměříme-li se na partnerské vztahy mladých lidí, které jsou pro výzkum zcela prioritní, jejich základ pro navození vztahu je zamilovanost a láska. Dospívající touží po něze a pocitu, že je někdo miluje. Láska mezi dvěma dospívajícími je zprvu velmi silná. Jak je zmíněno Cibulcem (1974), zamilování chtějí být stále spolu, neradi se rozdělují a potřebují se stále vidět, plánují a počítají čas, kdy se opět uvidí. Po této fázi přichází chtíč ukázat se ostatním, seznámení se s rodiči a přáteli. Zamilování chtějí být viděni jako ti dva, co k sobě patří. Toto vynoření ze skořápky velkého soukromí je donutí přemýšlet a stanovit si pravidla pro zachování vztahu. Jde o věci týkající se finančního zacházení, rozdělení zaměstnání a domácího života (Willi, 2011). V této fázi si vzájemně ukazují svou důvěru k druhému, velkorysost a empatii (Cibulec, 1974). Není důležité, aby se partneri na všem shodli, ale aby spolu o problémech

mluvili. Také si vytváří vnější klima svého vztahu, do kterého zařazují bydlení, materiální vybavení bydlení, známé a kamarády. Po vytvoření bydlení nabere jejich vztah jiný rozměr, už to není pouhé „chození“ s někým, nedá se jejich vztah tak rychle ukončit. Se vzniklým bydlením postupem času přichází založení rodiny. Na svět přicházejí bytosti, které spolu partneři zplodili. To jejich milostný vztah prohloubí nebo zničí. Děti vystavují partnerskému vztahu velkou zkoušku. Partneři bývají pracovně vytížení, nemají čas na vlastní sexuální aktivity. Převážně žena se ujme hlavní rodičovské funkce a má pocit, že její pracovní kariéra upadá, namísto aby rostla. Výchova dětí vede oba partnery k velkému stresu. Společný život s dětmi, ale přináší i mnoho radostí a něhy (Willi, 2011).

Ze vztahu partnerského se lidé mohou posunout do vztahu manželského. „*Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý zákonem stanoveným způsobem. Manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, že spolu vstupují do manželství.*“ (Občanský zákoník, 2014). V dnešní době není pro partnerské vztahy sňatek tolik důležitý, jako tomu bylo dříve. Dokonce, jak uvádí Willi (2011), v lidech sňatek vyvolává pocit závazku i přesto, že jejich život a partnerství se chová jako manželství. Sňatek je může uvrhnout do těžké krize, která vztah může ohrozit, ba i ukončit.

Jak uvádí Novák (2013) o manželství většinou usilují více dívky. Od dětství je pro děvčata cílovou dvojicí právě ženich a nevěsta. Chlapci o to tolik nestojí. V již vzniklém manželství, které nese značné problémy a schyluje se k rozvodu, jsou muži ti, kteří toto snášejí hůře než ženy.

Sluchově postižení, jak uvádí Hadj – Moussová (2003), zakládají manželství převážně proto, že se na to pohlížejí jako na důkaz úspěšného začlenění do společnosti.

3.2 Příprava na partnerský život

Rodina by měla být hlavním zdrojem kvalitních informací. Měla by dát dospívajícímu příležitost svěřit se s intimními problémy, podávat rady a to přiměřeně věku adolescenta. Největší účinek má ale vlastní vztah rodičů. Rodina jako informační zdroj funguje u třetiny až poloviny adolescentů, více se uplatňuje matka, a to i u chlapců. Rodina by měla své dítě informovat o partnerském životě. Matky jsou častěji uváděny jako důvěrnice. Stále ale více převahují kamarádi a přátelé.

Výchova k manželství a rodičovství by se měla více zaměřit na budoucnost, neměla by ale obcházet aktuální milostné vztahy dospívajících. Proto je důležité vést adolescenty k odpovědnosti při výběru partnera (Taxová, 1987).

Jak uvádí Katrňák (2010), dnes si děti vybírají partnery sami, dle svého uvážení. Prakticky vymizel vliv rodičů a sociálního okolí. Mladí lidé si bez vlastního vědomí vybírají partnery podobné svým rodičům nebo naopak zcela odlišené od svých rodičů. Právě tak uvádí Willi (2011), že zážitky s matkou a otcem a jejich vzájemný vztah má na výběr partnera výrazný, ale nikoli jediný vliv.

Pro výběr partnera je jak pro intaktní dospívající, tak i postižené důležité, jak uvádí Cibulec (1974), nejdříve poznat sám sebe. Lidé by se měli pozorovat ve společnosti, při společenských akcích nebo při neobvyklých pracích. Je důležité, aby si budoucí partneři uvědomili své záliby. Co nejraději čtou, kam chodí nejčastěji. Poté přejdou k sebepoznání vlastních životních cílů a životních hodnot. Je důležité, aby vnímali své okolí, všímali si, jak na ně nahlízejí rodiče nebo přátelé a co si o nich myslí. Poté, co dosáhnou sebepoznání, může začít pozorování budoucího partnera.

Partnera je možné pozorovat na různých místech a akcích, kde se mladí lidé setkávají. Na těchto místech mohou pozorovat společenské chování (Cibulec, 1974). Osoby se sluchovým postižením se mohou setkávat na běžných místech, společenských akcích a podobně. Nicméně velkou převahou míst pro setkávání určuje kultura neslyšících, místa, kde se kultura rozvíjí. Jsou spolky a kluby určené pro setkávání neslyšících, ty ale převážně navštěvují lidé středního a staršího věku. Organizace pro mladé lidi jsou například sportovní hry neslyšící mládeže, kde si nejenom zasoutěží a porovnají síly, ale také navazují nové kontakty, pobaví se a popovídají. Další místa, která jsou určená spíše mládeži, jsou Klub mladých Neslyšících (B. Y. D.) a občanské sdružení Setkání (Kosinová, 2008). Při zmíněném setkávání potenciálních partnerů není důležité pouze pozorování, ale i přímý kontakt. Při rozhovoru si dotyčný může zjistit pro sebe důležité informace, které se mohou týkat sociálního statusu, jeho rodiny, plánů do budoucna apod. (Willi, 2011).

Katrňák (2010) však tvrdí, že nejdůležitější pro hledání vhodného partnera je, naučit se vhodná pravidla pro hledání a získávání partnera. V poslední době se uvolňují sociální pravidla, je jich méně a lidé mají pro námluvy větší svobodu. Toto však vede k větší nejistotě a zodpovědnosti.

Na partnerovi je dobré nejdříve pozorovat zevnějšek. Objektem pozorování bývá obličej, který může ledacos prozradit. Charakteristickou složkou je hlas

budoucího partnera. Chůze, držení těla a hlavy je další věc, které je důležité si všimnout. Také způsob oblékání, čistota a celková úprava zevnějšku (Cibulec, 1974).

Důležitější než zevnějšek jsou psychické vlastnosti osobnosti budoucího partnera. Je nutné zjistit inteligenci partnera. Měla by být úměrná partnerovi, pozorovateli. Jiné vlastnosti osobnosti, které jsou významné pro partnerský život, nelze zcela vymezit. Mnoho průzkumů určuje rozhodující vlastnosti muže a ženy v soužití. Co do vlastností určitě patří, je věrnost, pracovitost, srdečnost a kamarádství (Cibulec, 1974).

Co se týče sexuálních praktik, mladí lidé v dospívajícím věku mají mnoho zkušeností, na sexuální praktiky jsou připravení. V dnešní době je sex vnímán jako vstupenka pro založení vztahu nebo jeho navázání a udržení. Dříve byl sex praktikován spíše pro účely reprodukce, dnes je to záliba, která nevede k početí dítěte. V dřívějších dobách neexistovala sexuální výchova. V zimním období se celá rodina ukládala k spánku v místnosti, kde bylo teplo. Rodiče tak byli při sexu viděni dětmi. Tím si děti vytvořili teorii o manželském sexu, ale s rodiči se o tom nebavili. Převážná většina mužů a žen, kteří dnes navazují partnerské vztahy a uzavírají sňatky, mají znalosti a značné sexuální zkušenosti (Katrňák, 2010).

3.2.1 Příprava na partnerský život na školách pro sluchově postižené

Touhu po partnerském životě, hledání partnera a vytváření vztahů mezi mužem a ženou ovlivňuje sociální klima, kterým je škola a rodina. Klíčem pro citlivou podporu v oblasti partnerského soužití je rodina. Ta, pokud působí harmonicky, je zárukou větší šance u dospívajícího uspět v partnerském životě. Jedná-li se o děti prelingválně neslyšící, může vzniknout mezi dítětem a rodiči komunikační bariéra. Není to však jediné, proč není dítě dostatečně informováno, jak uvádí Info-zpravodaj (2014), jde spíše o vlastní pocit nevyrovnanosti rodiče s výchovou neslyšícího dítěte. Rodiče potřebují odstranit vlastní stud mluvit o tomto tématu se svými dětmi. Nejlepší způsob je informovat děti již v útlém věku a navodit v dětech otevřenost při komunikaci a důvěrnost k rodičům, protože to rodičům ulehčí komunikaci v citlivém věku dítěte (Toušová, 2014). Pokud je dítě „odchováno“ ústavním systémem, čím může být škola, nebo internát, nemusí být dítě/žák/student stimulován pozitivními vzory, a tím se stává v oblasti partnerství rizikovější, může častěji selhávat (Novosad, 2000).

Hadj-Mousová (2003) uvádí, že navazování partnerských vztahů u postižených adolescentů je ztíženo vlastním postižením. Nakonec si převážně vyberou partnera, který je také postižený a odkloní se tak od okolního světa a utvoří si uzavřenou skupinu namísto začlenění se, i přesto, že si jako dospívající přejí mít intaktního partnera. Je to způsobeno tím, že jsou omezeni v setkávání s jinými lidmi, což jim limituje výběr partnera, také jak dospívající dozrávají a rostou, se jejich výběr partnera zužuje na osoby se stejným postižením.

Dva postižení poté mohou jako zdraví lidé založit rodinu. Partnerské vztahy a založení rodiny může být důvodem útěku před vlastní neschopností samostatně a nezávisle žít. Autorka Kosinová (2008) uvádí, že konkrétně pokud je osoba součástí komunity Neslyšících, má možnost navozovat vztahy, ve kterých se lidé navzájem podporují a vzhlížejí k sobě. Mohou se učit a získávat informace od dospělých neslyšících, kteří jsou na sebe hrdí. Nemálo neslyšících osob žije se slyšícím partnerem.

Internáty jsou prostředím omezujícím pro poznávání a vytváření nových kontaktů u studentů. Na Střední škole, základní škole a mateřské škole, Štefánikova 509, Hradec Králové, 500 11 je internát napojen chodbou ke škole, tudíž mají studenti více omezený styk s vnějším prostředím. Neslyšící studenti na internátu mají častěji slyšící vychovatele, což může být důvodem, aby nevznikly mezi studenty a vychovateli důvěrné vztahy.

Na internátě se setkávají stále se stejnými studenty, a nemají tak širší možnost navazovat vztahy. Je to dáno i tím, že studenti musí dodržovat vnitřní řád internátu, který ve vztahu k partnerství není vyhovující. Studenti mají osobní volno pouze dvě hodiny denně (18.00 hod. – 20.00 hod.) s výjimkou při zažádání o prodloužení, nejdéle však do 22.00 hod. Vnitřní řád internátu však mluví o tom, že osobní volno by měli studenti využívat hlavně k přípravě na studium, nebo k zájmovým aktivitám, které nabízí internát. Dále jsou zakázány návštěvy cizích lidí na internátě, přípustní jsou pouze zaměstnanci internátu a školy. Sami studenti, pokud chtějí navštívit jiný pokoj, to musí hlásit vychovateli. Na internátu při škole SŠ, ZŠ a MŠ, Štefánikova, Hradec Králové působí psycholog, se kterým si každý student, dojíždějící či internátní, může popovídat o svých problémech. Tento psycholog je slyšící, tudíž pro studenty prelingválně neslyšící není vhodným řešením (Rindová, I., Fejgl, L., 2010).

Sociálním klimatem, jak už bylo zmíněno, je také škola. Vzdělávání začíná již v předškolním věku. Už v předškolním vzdělávání je dítě seznámeno s rodinnou výchovou. Klíčové předpoklady získaných vědomostí a dovedností dítěte jsou v oblasti sociálních a personálních kompetencí. Dítě má zvládat napodobování modelů prosociálního chování mezilidských vztahů v jeho okolí. Mělo by být tolerantní vůči ostatním, spolupracovat s ostatními dětmi. Co je pro přípravu na partnerský život důležité, je dodržování dohodnutých pravidel, na kterých se podílí více jedinců. Činnostní a občanské kompetence udávají také spoluvytváření pravidel pro vrstevnické soužití, dítě by mělo rozumět jeho smyslu a mít potřebu je zachovat. To vše jsou kompetence, které se v partnerském životě mohou odrazit (Novosad, 2006).

Vzdělávací nabídka obsažená v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání udává pedagogům mateřské školy, jaké činnosti má nabízet dětem. Při zaměření na rodinnou výchovu je ve vzdělávací nabídce činnost určená k poznávání lidského těla, jeho rozvoje vnitřních orgánů a vnějších změn. Pedagog u dítěte podporuje poznávání sebe sama a rozvíjení pozitivních citů sám k sobě a může pomoci při vytváření citových vztahů, k tomu se nabízí námětové hry na rodinu, přátelství a podobně (VÚP, 2004).

Největší zastoupení rodinné výchovy má vzdělávací obsah s názvem Dítě a společnost a Dítě a ten druhý. Pedagog u dětí podporuje správné ovládnutí pravidel pro slušné a vlídné chování k ostatním. Děti posilují chování ve vztahu k jiným lidem, kterými jsou např. rodina, děti v mateřské škole a podobně. Aby bylo správně u dětí posilováno chování, jsou jim nabídnuté činnosti typu hry na něco, na rodinu, kde dítě získává poznatky o funkci rodiny. V této hře děti jasně vystihují role otce, matky a dětí. Při vlastním pozorování v mateřské škole děti rozvíjely hru, kde byli zastoupeni i prarodiče a domácí zvířata. Dítě si má uvědomovat vztahy mezi lidmi. Ať už jde o rodiče, kamarády, muže a ženu nebo vrstevnické vztahy. Také se dítě učí pravidlům soužití mezi lidmi. U dětí jsou podporovány schopnosti žít ve společenství lidí, spolupracovat a podílet se. Pedagog tedy vnáší činnosti, které vedou k setkávání s pozitivními vzory vztahů a chování. V mateřských školách speciálních, a to konkrétně pro sluchově postižené, jsou vzdělávací plány stejné s upravenými podmínkami.

Na základní škole jde o rodinnou výchovu obohacenou o základy o sexuálním chování. Děti základních škol jsou děti od šesti let přibližně do patnácti let. Na základních školách speciálních je rok přidán, tudíž děti mají desetiletou povinnou

školní docházku. Mezi cíle základního vzdělávání patří učit je žít společně s ostatními lidmi, což navazuje na předškolní vzdělávání. Žák by měl na konci základního vzdělávání zvládnout s úctou spolupracovat s druhými lidmi a upevňovat mezilidské vztahy. Také by si měl vytvořit představu o sobě samém, protože důležité pro navazování partnerského vztahu je nejdříve poznat sám sebe a pravidla pro navazování vztahů. Vzdělávací oblasti, ve kterých je zahrnuta rodinná výchova, je modul Člověk a jeho svět, ve které je mimo jiné zařazeno vnímání mezilidských vztahů, učení se pravidlům mezilidských vztahů, konkrétně v rodině, ve škole, mezi mužem a ženou. Žák se učí o rodině, její funkci, o členech rodiny, o jejich vztazích, ale i o mezigeneračních vztazích. Součástí učiva je rovněž soužití lidí a slušné chování mezi lidmi. Vzdělávací oblast Člověk a jeho zdraví obsahuje učivo zaměřené na partnerství a sexuální výchovu, které se zabývá pohlavními nemocemi a ochranou proti nim. Tato oblast je uvedena v RVP ZV prvního stupně (VÚP, 2007).

Jak uvádí Šulová (1995) ve své publikaci, tato témata sexuální výchovy a partnerství se doporučuje učit až na druhém stupni s tím, zabývat se nejdříve znaky dospívání, puberty a adolescence a teprve poté drogami a alkoholem, pohledem sama na sebe a jak mě vidí druzí. Ve své publikaci se rovněž zabývá volbou partnera, upozorňuje na extrémně mladé manželství, až se dostává k sexu, a to především k vysvětlení pohlavního styku, druhy ochrany a antikoncepce. Upozorňuje na patologické sexuální chování. Přes toto téma se dostává až k těhotenství a porodu. Kamarádství, lásku, manželství a rodinu zařazuje do prvního stupně základního vzdělávání.

Na druhém stupni základní školy RVP ZV, v rámci vzdělávací oblasti Výchova k občanství, vede učivo k vztahům mezi lidmi, a to jak osobní, tak i neosobní vztahy. V biologii by se děti měli setkat s biologii člověk, a jeho ontogenezi a rozmnožováním. Na druhém stupni se žáci setkají s učivem zaměřeným na rodinnou výchovu, a jako i na prvním stupni, s láskou partnerstvím, rodičovstvím, sexuální výchovou a mateřstvím. Více je zde zabýváno pohlavními chorobami a jejich předcházení.

Jak se zde ukázalo, nejvíce je zastoupena rodinná výchova na základních školách, kde se věnují jak osobnostnímu rozvoji, tak poznání sebe sama a hodnocení sebe sama. Rovněž je zde zaměřeno na slušné chování, emancipaci a pomoc druhým. Základní škola se jak na prvním stupni, tak na druhém stupni v jiných vzdělávacích oblastech, která jsou si podobná, zabývá hlavně rodinou jako funkční institucí,

partnerskými vztahy, rodičovství, biologií člověka a v neposlední řadě sexuální výchovou.

Na středních školách, a to konkrétně na oboru Nábytkářská a dřevařská výroba, kterou absolvovali respondenti výzkumu, se rodinná výchova upozaduje. Nejvíce se vyzdvihuje učení oboru, které učně připraví pro pracovní uplatnění. Proto je učení zaměřeno hlavně na odborné předměty týkající se budoucího pracovního uplatnění. Mezi odborné předměty, které jsou obsaženy ve vzdělávacím plánu, jsou zde také předměty týkající se rodinné výchovy se zaměřením na rodinné právo, právo občana, práva dětí, ale také na partnerství a lidskou sexualitu. Střední škola speciální plní stejné cíle jako běžná střední škola s upravenými podmínkami, které se nejvíce týkají výběru komunikace dle studentů a volba studijního materiálu připravená v počítačové podobě (NÚOV, 2007).

V nástavbovém studiu stejného oboru jsou zahrnuty vzdělávací oblasti také vzdělávání ke zdraví, ale neobsahuje partnerské vztahy a sexualitu, nýbrž kvalitu mezilidských vztahů, v níž je zahrnuta sociální soudržnost a komunikace. Výsledkem, jak udává RVP, je komunikace při pohybových hrách a spolupráce s vrstevníky (NÚOV, 2010).

Na základní škole pro sluchově postižené v Hradci Králové, kterou prošli respondenti výzkumného šetření, se výuka odvíjí od publikace Šulové.

Střední škola pro sluchově postižené v Hradci Králové s přesným názvem: SŠ, ZŠ a MŠ, Štefánikova 549, 500 11, má předmět Vzdělávání ke zdraví zahrnut v učebních plánech.

Tento předmět je vyučován pouze jednou týdně jednu hodinu. Předmět neobsahuje témata přímo týkající se partnerských vztahů, ani sexuality a rodiny, nýbrž se zaměřuje na mezilidské vztahy, komunikaci a sociální soudržnost. Mezilidské vztahy se ve výuce lehce dotýkají rodiny v rámci dvougeneračního soužití, nicméně se více vyučují veřejné vztahy mezi lidmi, jako např. zaměstnavatel a zaměstnanec. Ve výuce se studentům dostávají informace o komunikaci mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem, učitelem a žákem a podobně. Také se ve výkladech pedagogové zaměřují na etiketu při komunikaci s dámou, pánem, osobou blízkou a jiné (Nábytkářská a dřevařská výroba, 2011). Ve škole jsou realizovány přednášky nebo besedy s tématem, které je součástí partnerství. Tyto přednášky nejsou pravidelné, spíše jsou to jednorázové přednášky zaměřené na jedno téma. Ve škole se objevují čtyřikrát do roka. Připravují je pedagogové z odborné literatury.

Respondenti výzkumného šetření jsou ubytováni na internátu, kde se také uskutečňují přednášky na toto téma. Vede je učitelka vyučující výtvarnou a výchovu. Na internátu v posledním roce byly realizovány přednášky dvě, u kterých není povinné se účastnit. Jedna přednáška se zabývala sexuálně patologickým chováním a druhá ochranou před pohlavními nemocemi a druhy pohlavních chorob.

3.3 Partnerský život u osob se sluchovým postižením

V této kapitole bude nastíněna problematika partnerských vztahů u sluchově postižených. Není ale dostupná dostatečná literatura zabývající se touto tematikou. Literatura se více zabývá buď partnerskými vztahy obecně u lidí s postižením, nebo, a to převážně, partnerskými vztahy a sexualitou u osob s tělesným postižením, což je obsaženo kupříkladu v publikaci Mgr. Tomáše Drábka (2013). Zde se mluví o dvou typech partnerských vztahů, jeden je složený z osoby s postižením a osoby intaktní, druhý typ z obou osob s postižením (Drábek, 2013). Literární publikace se také zabývají partnerstvím a sexualitou u osob s mentálním postižením, na které je společností stále nahlíženo s negativními předsudky, o tom, jak je partnerský vztah a sexualita u lidí s mentálním postižením nemorální až zruďná (Novosad, 2000).

Téma partnerské vztahy u osob se sluchovým postižením autorka vyhledala pouze v periodikách, zabývající se problematikou sluchového postižení. Osoby se sluchovým postižením více preferují partnera také se sluchovým postižením, nicméně jsou vztahy složené, neslyšící a slyšící partner. Podle ankety z roku 2010 vydanou v periodikem Info-zpravodaj, uváděli sluchově postižení, proč si vybrali slyšícího partnera, většinou v tom hrála roli větší možnost ve vzdělání a pracovním zařazení. Pro neslyšící osoby je nesmírně důležité, aby jejich slyšící partner toleroval a respektoval kulturu Neslyšících, aby měl i zájem o toto téma (Motejzová, Jung-Winthová, 2010).

Hledání partnera je pro osoby se sluchovým postižením složité. Neslyšící osoby partnera hledají pomocí internetových seznamovacích společností, z kterých převážně vznikne vťah složený z osoby se sluchovým postižením a osoby intaktní, v tomto vztahu se převážně komunikuje v mluveném jazyce s pomocí vizualizace mluveného jazyka. S neslyšícím partnerem žije podle ankety převážně partner s lehkou sluchovou vadou, který se více pohybuje v majoritní společnosti.

Sluchově postižené osoby také hledají na akcích pro neslyšící osoby, v anketách byly uvedeny například maturitní plesy neslyšících studentů nebo jiné akce pořádané neslyšícími, nebo také ve škole. Při těchto příležitostech vznikají páry z obou osob se sluchovým postižením, tyto osoby u partnera hledají bohaté životní zkušenosti, smysl pro humor a společné zájmy, vzdělání nebývá při hledání prioritní. V těchto vztazích partneři komunikují českým znakovým jazykem.

I v partnerských vztazích u osob se sluchovým postižením se objevují jistá nedorozumění. Jak z anket vyplývá, vše je obdobné jako v párech běžné společnosti. Více nastávají trable u párů smíšených. Kde si občas partneři nerozumí, a slyšící partner může být nervózní, když se jeho partner neustále ptá, „Co?“, toto je jako příklad uvedené z ankety roku 2014.

V těchto párech je nejdůležitější tolerance druhého partnera a kvalitní komunikace.

4 Úvod do praktické části

Praktická část bakalářské práce se zabývá výzkumem v oblasti partnerství u mladých lidí se sluchovým postižením. Hlavním cílem výzkumu je **zhodnotit přípravu na partnerství a popsat partnerské vztahy mladých lidí se sluchovým postižením**. Hlavní cíl je rozdělen na dva dílčí cíle, a to popsat:

1. jak vypadá příprava na partnerský život mladých lidí se sluchovým postižením.
2. jak vypadá partnerský život mladých lidí se sluchovým postižením.

Hlavní cíl bude naplněn prostřednictvím dvou dílčích šetření. Dílčí výzkumné šetření 1 zjišťuje vlastní názory informantů se sluchovým postižením, dílčí výzkumné šetření 2 se dotazuje pedagogů a tlumočnicků, jak hodnotí školní a internátní prostředí jako prostředek pro přípravu k partnerství a jak vnímají studenty a jejich partnerské chování i v porovnání se studenty bez sluchové vady.

Metodika výzkumu

V praktické části bakalářské práce bylo využito pro obě dílčí výzkumná šetření forma rozhovoru, která je nejvhodnější metodou pro získávání informací o názorech lidí. Rozhovor je vhodný také k tomu, aby bylo zřejmé, že dotazovaný rozumí dané situaci.

Rozhovor

Rozhovor neboli interview je vyšetřovací metoda, která se skládá z otázek a odpovědí. Rozhovor probíhá mezi tazajícím a odpovídajícím. Tito dva se zpravidla při interview setkávají osobně, ale existuje i telefonní či psané interview. Setkání osobní se považuje za lepší, jelikož nejde jen o získání faktů a většího proniknutí do názorů respondenta, ale lze také získat informace o vnějších reakcích respondenta. Nejdůležitější pro získání pravdivých a hlubších odpovědí od respondenta je navození přátelské atmosféry. Dotazovaný si k tazajícímu potřebuje vytvořit důvěru, aby mu sdělil osobní názory a postoje. Další výhodou osobního setkání při rozhovoru je u lidí, které mají problémy s psaným slovem (Gavora, 2010).

4.1 Výzkumné šetření 1

Hlavním cílem výzkumného šetření 1 je zhodnotit přípravu na partnerský život a popsat partnerské vztahy mladých lidí se sluchovým postižením. V tomto výzkumu je snaha získat informace o přípravě na partnerský život v rámci školy, rodiny a přátel, jestli se tyto tři subjekty podílely na přípravě pro partnerský život a jak, tato témata spadají pod dílčí cíl 1. Dílčí cíl 2 zahrnuje veškeré informace o partnerských vztazích mladých lidí se sluchovým postižením. Ať už se jedná o kvantitu partnerských vztahů, pohled mladých lidí na své partnerské vztahy, jak vidí svoji budoucnost, nebo co považují za důležité pro fungující partnerský vztah.

4.1.1 Struktura rozhovoru

Rozhovor čítal osm otázek (viz Příloha č. 1). Všechny otázky byly otevřené, tak, aby se respondenti mohli plně vyjádřit. Otázky 1 – 4 a 8 byly zaměřeny na dílčí cíl – popis partnerského života mladých lidí se sluchovým postižením. Otázky se týkaly počtu a kvality partnerských vztahů, sexuálních zkušeností, které do partnerství nezbytně patří a plánů do budoucna. Otázky 5 – 7 zjišťovaly přípravu na partnerský život, zda se na přípravě podílela rodina a škola, a v jaké míře a jaký byl jejich zdroj informací.

V tomto výzkumném šetření bylo využito rozhovoru strukturovaného neboli rozhovoru, jehož otázky jsou předem připravené. Během rozhovoru se otázky neupravují ani nevznikají otázky další. Vedení takového rozhovoru je považováno za nejjednodušší (Gavora, 2000).

Rozhovor byl také vybrán z důvodu, že neslyšící studenti se s psanou formou neradi potýkají. Autorka práce je absolventka kurzů českého znakového jazyka v Bezhran (dnes je instituce přejmenovaná na Pevnost - centrum českého znakového jazyka) a také pracovala se sluchově postiženými. Tudíž bylo nejvýhodnější realizovat rozhovor v českém znakovém jazyce.

Pro respondenty bylo snadnější porozumět otázkám v jejich jazyce (český znakový jazyk) než v psané podobě českého jazyka, což jak sami tvrdí, je pro ně jako další cizí jazyk. Rozhovor umožnil větší otevřenost při odpovědích na kladené otázky, a přitom bylo možné pozorovat respondentovo chování při odpovědích. U rozhovoru

byl přítomný neslyšící mistr pracující na již zmíněné škole, kde chlapci studují. Byl to nejen jejich učitel, ale také přítel. Učitel a studenti nebyli věkově příliš vzdáleni. Učitel byl také vybrán proto, že je muž. Autorčinými obavami bylo, aby se studenti nebáli nebo jim nebylo trapné o soukromých věcech mluvit s dívkou (22 let). Učitel autorce pomáhal vysvětlit otázky těm chlapcům, kteří je od autorky nepochopili. Spolupráce s učitelem byla příjemná jak pro autorku, ale určitě i pro chlapce. Rozhovor byl zaznamenáván písemně, neboť si respondenti nepřáli být natáčeni.

Rozhovor vedl k odpovědi na hlavní cíl celého výzkumu: zhodnotit přípravu na partnerství a popsat partnerský život mladých lidí se sluchovým postižením. Dílčí cíl byl zhodnotit přípravu na partnerství. Z rozhovorů byly získány informace, odkud jsou respondenti připravení, jestli se na přípravě podílela rodina, škola nebo jiné instituce či zdroje. Druhým dílčím cílem bylo popsat partnerský život mladých lidí se sluchovým postižením. Tento dílčí cíl zahrnoval odpovědi na otázky, jestli respondenti měli či mají partnerský vztah, jaké úskalí nebo naopak radosti jim vztahy přinesly, a jaká mají přání do budoucna.

4.1.2 Výzkumný soubor

Pro účely výzkumu bylo osloveno šest respondentů. Jednalo se o respondenty stejného pohlaví, tedy o chlapce/muže. Výzkum byl zaměřen na chlapce v adolescentním věku mezi šestnácti až dvaceti lety. Přímými respondenty byli chlapci ve věku dvaceti let.

Jeden respondent (v tabulce informant č. 6) v době realizace rozhovorů dovršil jednadvacátý rok. Tento respondent je ale stále studentem stejného oboru a ročníku jako ostatní respondenti, proto byl ve výzkumném šetření ponechán.

V rozhovorech byli dotazováni chlapci, kteří jako primární komunikační jazyk používají český znakový jazyk. Jedná se tedy o chlapce s prelingvální hluchotou nebo vrozenou hluchotou. Tito chlapci společně prošli stejnou základní školou (SŠ, ZŠ a MŠ Štefánikova, Hradec Králové) a stejným oborem na středním odborném učilišti (SŠ, ZŠ a MŠ Štefánikova, Hradec Králové), po kterém se dále věnují nastavbovému studiu v daném oboru. Chlapci jsou v posledním ročníku nastavbového studia. Byli vybráni na základě blízkého ukončení studia, které také končí s dospíváním. Po studiu budou patrně nastupovat do zaměstnání a tak se stávat dospělými. Chlapci mají za sebou školní připravenost na partnerské vztahy. V jejich věku dvaceti let se předpokládá připravenost i z jiných zdrojů a také partnerské zkušenosti. Nicméně

jejich sluchová vada, jak jsme se mohli dočíst, může mít na navazování partnerských vztahů jistý vliv.

Tabulka 1: Přehled informantů z výzkumného šetření 1

Číslo informantů	Pobyt na internátu či dojíždění	Věk informantů
Informant č. 1	internát	dvacet let
Informant č. 2	internát	dvacet let
Informant č. 3	dojíždějící	dvacet let
Informant č. 4	internát	dvacet let
Informant č. 5	internát	dvacet let
Informant č. 6	dojíždějící	dvacet jedna let

Zdroj: interview, zpracování: vlastní

4.1.3 Průběh výzkumného šetření

Příprava probíhala poměrně dlouho. První fází bylo oslovit respondenty ještě před vlastním dotazováním. Chlapcům byl vysvětlen výzkum pro bakalářskou práci. Bylo jim sděleno, čeho se výzkum týká. S velkým důrazem jim bylo oznámeno, že rozhovor s nimi bude veden v anonymitě. Chlapci byli v rozpacích, dostali čas na rozmyšlenou. Mezitím byly připraveny otázky rozhovoru, které byly otestovány na nejbližších známých. Poté otázky proběhly další úpravou, správné nasměrování otázek pro žádané odpovědi bylo provedeno vedoucí práce a také na základě odborné literatury (Gavora, 2000). Seznam otázek je uveden v Příloze A na konci práce.

Poté autorka opět zašla za již oslovenými studenty, znovu s nimi probrala výzkum. Všichni potvrdili, že se na rozhovoru budou podílet. Byl osloven mistr a učitel na učňovském oboru, zda by mohl posloužit jako neslyšící tlumočník. Velice rád se toho zhostil. Otázky byly prodiskutovány s neslyšící kolegyní a již zmíněným učitelem, kteří je pomohli autorce správně přeložit do českého znakového jazyka.

Poslední fází bylo otázky ještě jednou zkontrolovat pomocí odzkoušení rozhovoru s nezávislým respondentem. Rozhovor „na nečisto“ byl uskutečněn čtrnáct dní před hlavním výzkumem. Tento rozhovor už byl zhotovený správně, neboť odpovědi byly směřovány na výzkumné cíle.

Se studenty a učitelem byl domluven určitý čas, kdy může setkání a rozhovor proběhnout.

Rozhovory probíhaly různou dobu dle studentů a učitele. Převážně rozhovory probíhaly na internátu v odpoledních hodinách a to se studenty pobývajících na internátu přes týden. Se studenty dojíždějícími byly rozhovory prováděny po vyučování v době oběda ve vyučovací třídě. Všechny rozhovory s jednou výjimkou byly uskutečněny bez dalších přítomných lidí. Pouze v jednom případě byl přítomný ještě jeden student ve třídě. Nijak to dotazovaného neznepokojovalo.

Rozhovory byly zahájeny povídáním o dnešním dni. Autorka práce si nechala od studentů vysvětlit odborné techniky, které v den rozhovoru prováděli. Do rozhovoru autorka zapojil i učitele. Tím v nich byla povzbuzena sebedůvěra a opadla i začáteční nervozita.

Studenti byli upozorněni na zapisování odpovědí. Otázky studenti pochopili, ale převážně otázky zopakovali, aby se přesvědčili o správném pochopení otázky. Do této situace vstupoval neslyšící tlumočnick, který otázky doplnil o informace pro studenty příhodné. Studenti odpovídali velice jasně, autorka neměla problémy s „čtením“ odpovědí.

Po každém jednotlivém rozhovoru byly odpovědi prodiskutovány s neslyšícím tlumočnickem a autorka s ním konzultovala, zda odpovědi správně pochopila, poté si je zapsala.

4.1.4 Interpretace výsledků

Kapitola interpretace výsledků ukazuje na odpovědi k otázkám kladené studentům. Odpovědi byly sepsány, zobecněny a zestručněny, aby se daly lépe pochopit. Text není přepisem odpovědí studentů, ale volný souhrn odpovědí, jejichž srozumitelnost pro čtenáře, nerozumějící znakovému jazyku, by byla náročná. Bylo zapotřebí odpovědi volně upravit do srozumitelnější podoby pro čtenáře práce.

Informant č. 1

Informant 1: dvacetiletý chlapec pobývajících na internátu

V analýze je označován jako „1.“ Rozhovor probíhal na internátu v odpoledních hodinách po vyučování ve společenské místnosti, nebyl přítomný nikdo jiný než pomáhající neslyšící učitel jako tlumočník.

Na první otázku: měl jsi už nějaký partnerský vztah, jak se ti líbil či nikoli, odpověděl „1“.: „*Už jsem chodil s holkou asi pět měsíců, bylo to takové normální. Líbilo se mi s ní chodit. Ale vadilo mi, že mě pořád kontroluje, pořád mi psala SMS, kde jsem a co dělám.*“ Jak respondent tvrdil, bylo to způsobené tím, že bydlela daleko a nemohli se tak častěji stýkat. Sexuální zkušenosti má, má za sebou pohlavní styk, jak osobě řekl, nebylo jich moc. Na otázku, kolik jsi měl partnerských vztahů, odpověděl, že pouze jeden. Nyní žádný nemá. Partnerku si vybírá přednostně podle vzhledu, preferuje dívky hubené, a jak uvedl, s větším poprsím. Jeho partnerka byla neslyšící a prý si neumí představit chodit se slyšící dívkou. Na otázku, co je pro něho v partnerském vztahu důležité, odpověděl, aby partnerka bydlela blíž, společné trávení času, také za důležitost v partnerství považoval sex a věrnost. Respondent si o tom s rodiči doma nikdy moc nepovídal. Žije s oběma rodiči, ale nikdy se nepotřeboval na nic zeptat. Většinou si více povídal s kamarády nebo se spolužáky. Informace také získával ze sledování filmů, seriálů, nebo internetu. Jak o sobě student říká, ve škole nikdy moc nedával pozor, co si ze školy pamatuje o partnerství, je dívání se na porod a přednáška o ochraně proti přenosu pohlavních chorob. Plány do budoucna zatím nemá, nepřemýšlel nad nimi. Ale když teď nad tím tak přemýšlí, chtěl by mít jednu neslyšící ženu a jedno dítě.

Informant č. 2

Informátor 2: dvacetiletý chlapec pobývající na internátu

V analýze je informant označován jako „2.“ Rozhovor probíhal na internátu ve večerních hodinách na chodbě. Přítomný byl pouze učitel/neslyšící tlumočník. Informant „2“ neměl žádný vztah s dívkou. Nicméně tvrdil, že ani nechce. O dívky nestojí, slyšící nechce. Ty, co jsou ve škole, se mu prý stejně nelíbí. Sexuální zkušenosti má, pohlavní styk měl už několikrát. Chtěl by i zkusit i jiné praktiky, ale děvčata, s kterými se o to pokoušel, mu to nedovolily. Na otázku, kolik měl vztahů, nebylo nutné odpovídat. Partnerku neměl, ale chtěl by mít hlavně chytrou a pěknou. Líbí se mu blondýny. Co se týče rodičů, vyrůstal pouze s otcem. Otec se do něho pořád naváží, proč nemá žádnou holku, že je to škoda. Jak respondent vyprávěl, on se otce na nic neptal, neměl potřebu s ním o partnerství mluvit. Otec ho poučoval o používání

prezervativů, jiné zdroje moc nevyhledává. Jak tvrdí, nepotřebuje si o tom něco dohledávat doma, má od táty prý až moc informací. Ze školy si vzpomíná na sedmou třídu, kde si povídali o „mokrých snech“. „Já už jsem toho hodně věděl, a ve škole mě to už nebavilo. Táta mě pořád poučoval,“ vyprávěl. Plány do budoucna má jasné: „Ženit se nechci, ale vím, že se to může změnit, chtěl bych jednou děti. Ale spíše bych se chtěl nejdřív věnovat práci.“

Informant č. 3

Informant 3: dvacetiletý chlapec, dojíždějící.

V analýze bude informátor označován jako „3.“ Rozhovor proběhl po vyučování v době oběda v školní třídě, kde byl přítomný neslyšící tlumočník a dva spolužáci. Respondent 3 už partnerský vztah měl. Vztah se mu líbil, ale slečna bydlela v jiném městě a nemohli se vídat často. Vídali se pouze jednou za tři týdny. To, jak tvrdí, byla nevýhoda a vztah se tak rozpadl. Sexuální zkušenosti má, ale neměl ještě pohlavní styk. Jeho zkušenosti spočívají v orálním sexu, petingu. Už by chtěl mít s dívkou sex, ale nechce dívku na jednu noc. Dohromady měl vztahy dva. Jedna slečna bydlela daleko, jak už se zmínil. Druhá slečna chodila do stejné školy. Tento druhý vztah se mu moc nelíbil, a jak o sobě říká, ani neví, proč spolu „chodili“. Pořád mu do toho mluvili kamarádi a dělali si z něho legraci. Se slečnou se vídali pravidelně každý den, „lezlo mu to ale na nervy“. Nyní s žádnou slečnou nechodí, ale s jednou dívkou se seznamuje. Kde tuto dívku poznal, odpověděl student, že na bowlingu pořádaném Neslyšícími v Brně. Tato dívka bydlí blízko Brna, podle respondenta: neví, kde přesně, ale bojí se o znovu vzdálenostní bariéru. Partnerky se mu líbí, ale nějaký konkrétní typ nemá. Může být bruneta i blondýna, kudrnaté, rovné vlasy, ale spíše dlouhé. Na dívkách se mu krátké vlasy nelíbí. Dívka nemusí být moc hubená, dle slov chlapce sám není moc hubený a líbí se mu děvčata, která jsou plnoštíhlá. Co je pro něho důležité, aby byla dívka neslyšící, protože, jak tvrdí, mezi slyšícími a neslyšícími jsou značné rozdíly v zájmech a okruhu přátel. Neslyšící dívka je pro něho vhodnější. Neumí si představit být s dívkou, která neumí znakovat. V partnerském vztahu je pro něho důležité, jak už uvedl u předchozí otázky, aby byla slečna také neslyšící. Další důležitou věcí pro partnerství je vzdálenost mezi oběma partnery. V partnerství dle jeho slov musí být věrnost, společné trávení času a chození na společné akce. S rodiči si o partnerství povídali, většinou když chtěl sám něco vědět. Rodiče mu sami informace nepodávali. Dle slov 3, když byl mladší, byl hodně zvědavý a stále se rodičů

ptal na sex, manželství a děti. Rád se díval na filmy a po zhlédnutí filmů se ptal rodičů na situace z filmu. Jeho rodiče jsou stále spolu a mají se stále rádi. Ze školy si spíše pamatuje témata zabývající se sexem, ochrana před pohlavním stykem. Dokonce měli přednášku na základní škole o používání prezervativu. Také si pamatuje, jak paní učitelka s děvčaty řešila menstruaci. Respondent „3“ na otázku, kde jinde získáváš informace, odpověděl, že přímo informace nikde nevyhledává. Když něco potřebuje, zeptá se doma rodičů, kamarádů nebo si to najde na internetu. Plán do budoucna, o kterém mluvil, bylo přání, aby se vztah, který se právě rodí s novou slečnou, povedl. Chtěl by mít nějakou stálou slečnu, nad svatbou ještě nepřemýšlel a děti chce nechat na budoucí partnerce.

Informant č. 4

Informant 4: dvacetiletý chlapec pobývající na internátu

Informant je v analýze nazván „4.“ Na první otázku odpověděl „4“, že vztah se slečnou má. A líbí se mu. Sice je na internátu a ona není ze stejné školy, ale vídají se pravidelně o víkendech a takhle to „4“ vyhovuje. Sexuální zkušenosti má, a jak sám uvádí, se slečnou „chodí“ přibližně rok a půl, s úsměvem dodává, že se mám spíše zeptat jeho slečny. Se svou nynější partnerkou vedou normální sexuální život. Tohle je jeho druhý vztah, ten předchozí trval asi čtyři měsíce. „4“ na předchozím vztahu nezáleželo a svou bývalou přítelkyni podvedl. Partnerky si přímo nevybírám, musí být pohledná a hlavně chytrá. Nemá rád nafoukané holky a podle jeho slov ani dívky žárlivé. Důležité v partnerském vztahu je pro „4“ sexuální věrnost, sex, možnost setkávání se doma, vzájemná možnost přespávání u partnera. Také je pro něho důležité trávení společného času, komunikace i přes týden, když se nevidí. Dříve si o tom s rodiči povídali často. Když ještě „chodil“ s předchozí slečnou, rodiče ho podle jeho slov stále poučovali ochraně před pohlavním sexem, ať se sexem nezačíná před patnáctým rokem. S rodiči si často vypráví zážitky z jejich svatby. Respondent „4“ se ptal rodičů, jak se svatba zařizuje a o rodičovské vyživovací povinnosti vůči dětem. Často se ho rodiče vyptávají, jakou budoucnost mají s přítelkyní naplánovanou. Co budou po škole dělat. Jiných informací se nedohledával, má pocit, že ví to, co potřebuje. Ze školy si vzpomněl spíše na učivo základní školy, jak chlapec vypráví, ze střední školy si vůbec nemůže vzpomenout, jestli na toto téma něco probírali. Také si pamatuje, že měli výchovu k manželství formou přednášek na internátu, které byli dobrovolné, ale spíše na tyto přednášky chodili holky. Ví, že na základní škole probírali lidské tělo a museli

popisovat obrázek s nahými těly, mužským a ženskými. Pamatuje si hodiny zaměřené na ochranu proti pohlavním nemocem.,,4“ vzpomínal, jak se v této chvíli bál, aby sám neonemocněl. Na občanské výchově se učili, co je to rodina, jaké má funkce, ale to věděl od rodičů, kterých se na to ptal. Pamatuje si, že rodina má mnoho funkcí a povinností vůči dětem. Plány do budoucna mají, až úspěšně dokončí studium. Chtěl by se přítelkyni pořídit podnájem a bydlet spolu. Potom se uvidí. Jeho přítelkyně ještě studuje a ve chvíli, kdy ,,4“ dokončí studium, jeho partnerka bude ještě rok studovat.

Informant č. 5

Informant 5: dvacetiletý chlapec pobývající na internátu.

V analýze je nazván jako „5.“ Rozhovor probíhal na internátu odpoledním časem. Informant „5“ partnerský vztah má a líbí se mu to. Jak sám o sobě tvrdí, teď je zamilovaný. Se slečnou je přibližně půl roku. Jediné, co mu na tomto vztahu nevyhovuje, je, že si musí plánovat, kdy se uvidí. Nejde, dle jeho slov, se teď rozhodnout a jít za ní. Na otázku proč, odpověděl, protože je na internátu a druhá věc je, že slečna bydlí v jiném městě, které není jeho bydliště zcela blízko. Předtím s holkou „nechodil“, dle jeho slov si užíval. Sexuální zkušenosti má v pohlavním styku i jiných aktivitách. Rád s partnerkou zkouší nové věci v sexuálních aktivitách. Tento vztah je jeho druhý, před nynějším vztahem byl dlouho sám a užíval si to. První vztah měl v šestnácti letech s dívkou ze stejné školy. Partnerku si vybírá hlavně podle chování. Jak uvádí, nemá rád holky, které se předvádějí, výrazně se líčí a vyzývavě se oblékají. Raději si vybírá děvčata, která jsou, jak říká, přirozeně pohledná, nemusí se líčit. Je pro něho také důležité, aby měla stejné záliby jako on. Rád sportuje a tak by nechtěl, slečnu, která by byla líná. Děvčata by měla být dle jeho slov normálně štíhlá, ani ne malá, ani ne vysoká. V partnerském vztahu je pro něho důležitá hlavně láska, věrnost a tolerance. A také vzdálenost mezi dvěma partnery. S rodiči o takových věcech nemluvil. Žije jenom s matkou, jak o sobě říká, nechce se svěřovat matce. Máma mu občas něco řekla, když tušila, že už s někým spal, poučila o prezervativech. Informace si předávají s kamarády na internátu nebo něco viděl v televizi. Toto téma probírali nejvíce na základní škole. Nedávno byla přednáška na internátu, ale,,5“ se jí nezúčastnil. Ve škole probírali téma rodina a její členové a, jak uvádí, pamatuje si to ze základní školy. Taky si vzpomněl na zážitek ze základní školy, který byl chlapci trapný a nepříjemný. Učitel vyprávěl třídě o mužské ranní erekci a děvčata se chlapcům potom smála. V budoucnu by chtěl být stále s nynější slečnou, a až skončí

studia, chtěl by s partnerkou žít v jedné domácnosti. Ženit ani mít děti nechce. Děti, jak vypověděl, zabírají mnoho času a energie.

Informant č. 6

Informant 6: jednadvacetiletý student, dojíždějící

V analýze byl označen jako „6“. Partnerský vztah měl a nyní jeden prožívá. Nelíbí se mu, že ztratil svůj volný čas a nestihl ani dostudovat. Sexuální zkušenosti má, jak sám usuzuje, bohaté. Pohlavní styk měl už v šestnácti letech. Má rád sexuální aktivity s partnerkou, ale prý na ně nemají čas. Tento vztah je jeho již čtvrtý. Respondent „6“ měl tři krátké předešlé vztahy. Tento vztah již trvá čtyři roky. Respondent uvádí, že si nikdy partnerku nevybíral, většinou oslovily ony jeho. Nicméně se mu líbí partnerky vysoké a štíhlé. Chtěl by, aby jeho přítelkyně sdílela stejné názory, aby měli trochu společné zájmy, je pro něho důležité, aby partnerka byla také neslyšící nebo aby ovládala znakový jazyk. V partnerském vztahu je pro něho důležitá věrnost, společné zájmy a názory, jeho volný čas a vzájemné pochopení. S rodiči, jak tvrdil, měl debaty o bydlení partnerů, poučovali ho jak se starat o dítě, jak zajistit rodinu, jak vytvořit rodinné zázemí. Informace, které chtěl „6“ vědět, získával z internetu nebo od známých. Ve škole sice toto probírali, ale informant si nemohl na nic konkrétního vzpomenout. Říkal, že to brali na základní škole, bylo jim to nepříjemné, protože je vyučovala paní učitelka a ne pan učitel. Při plánech do budoucna by chtěl mít víc času pro sebe. Jak vyprávěl, ženu a dítě už má. Na otázku, jestli miminko bylo plánované, odpověděl ne. „*Dítě jsme v žádném případě nechtěli, ale nějak se to stalo, poté jsem si partnerku vzal a začali jsme společně s rodiči řešit, kde budeme bydlet.*“ Respondent „6“ vyprávěl, že jeho hlavní plán v budoucnosti je dodělat úspěšně školu a najít si zaměstnání, aby mohl rodinu více zajistit.

4.1.5 Shrnutí výsledků výzkumného šetření 1

Příprava na partnerský život byla v nejvyšší míře obsažena na základní škole. Jak bylo z výpovědí zřejmé, všichni dotazovaní chlapci si vzpomněli na situace z výuky na partnerský život, ať už příjemné nebo trapné. Témata vyučující se na základní škole pro děti s vadami sluchu byla z výpovědí studentů většinou převážně zaměřená na sexualitu. Na střední škole příprava na partnerský život proběhla na internátu formou dobrovolných přednášek, kterých se chlapci neúčastnili.

Rodina v přípravě na partnerský život měla také svou úlohu. Z rozhovorů bylo patrné, že spíše rodiče informovali děti z vlastního popudu. Chlapci o radu rodičů moc nestáli. Příprava na partnerský a sexuální život proběhla od rodičů v dětství chlapců. Převážně se informovali z internetu nebo od přátel. S kamarády si sdělovali různé zážitky, z kterých si přinesli poučení nebo nové informace. Také se dovídali nové informace z filmů nebo seriálů. Rodiče prosili o radu velice zřídka.

Studenti střední školy nemají problém s navázáním vztahu, nýbrž v jeho udržení. Partnerský vztah měli bez jednoho všichni oslovení chlapci. Nebyl to jejich jediný vztah, ale převahu měl více jak jeden partnerský vztah, který u některých přetrvává stále. Dle výsledků vztah vzniklý na internátu má spoustu úskalí, která vztah ohrožuje. Na internátu mají partneři málo soukromí, musí fungovat dle denního rytmu a řádu nastaveným internátem. Pokoje jsou třílůžkové, není tak prostor pro samotné partnery. Také, jak z výsledků vyplývá, partneři na internátu jsou pod dohledem ostatních studentů nebo žáků, kteří vztah ovlivňují.

Vztahy, které vznikly na jiném místě, než je internát, jsou volnější, nicméně sebou nesou také nevýhody, jak se shodli všichni studenti, je to hlavně vzdálenost mezi partnery. Vzdálenost je považována za nejdůležitější v partnerském vztahu, vedle toho byla také velice důležitá věrnost partnerů. Většina chlapců potkala svou přítelkyni na akcích pro neslyšící, které se odehrávají v různých městech v České Republice, kam se sjíždějí osoby se sluchovým postižením z celé ČR. Vzdálenost mezi partnery je poměrně velká. Partneři jsou od sebe daleko i přes půl republiky, a tak jejich setkání musí plánovat dost dopředu, což je mnohdy nepříjemné. Nemohou se spontánně chovat, ale vše si musí plánovat. Tento typ vztahu se nechá udržet dle výpovědí studentů pár let. Ale jak bylo vyčteno z odpovědí, není to vztah ideální.

Respondenti výzkumného šetření si svou partnerku vybírají dle různých kritérií. Co je pro ně ale nejdůležitější při výběru partnerky a na čem se všichni shodli, je skutečnost, aby i partnerka byla neslyšící. Vztah neslyšící osoby se slyšící osobou je nepřijatelný. Oba se musí trochu omezit a přizpůsobit tomu druhému. Proto si vybírají dívky pouze neslyšící. Dalším důležitým faktorem je vzhled dívky, jak by měla jejich dívka vypadat přesně je velice individuální, nicméně je pro ně vzhled důležitý. V neposlední řadě je také kritériem intelekt dívky a stejné záliby, co se týče sportování.

Budoucnost mladých studentů není zcela jasná. Většina chlapců o své budoucnosti nemá přesnou představu. Pro chlapce důležité úspěšně dokončit školu. Také jim záleží na práci a bydlení. Soužití s ženou se chlapci nevyhýbají, ale ani na to nespěchají. Dá se říci, že to jejich životní prioritou zatím není.

4.2 Výzkumné šetření 2

Téma k první části hlavního cíle (viz Výzkumné šetření 1): zhodnotit přípravu na partnerský život mladých lidí se sluchovým postižením, bylo zhodnotit přípravu z pohledu pedagogických pracovníků v rámci školní přípravy, také je v cíli zahrnuto působení internátu na přípravu na partnerský život. Dále první část cíle obsahuje srovnání připravenosti na partnerství studentů se sluchovým postižením s vrstevníky slyšícími. Druhá část hlavního cíle výzkumu: Popsat partnerský život mladých lidí se sluchovým postižením obsahuje veškeré informace, jež budou moci poskytnout respondenti o partnerských vztazích a chování studentů.

4.2.1 Struktura rozhovoru

Byly vytvořeny tři rozhovory (viz příloha č. 2) pro tři typy respondentů- vychovatelé, učitelé, tlumočníci. Rozhovory byly polostrukturované, neboli byla připravena témata i konkrétní otázky, u kterých se předpokládá možnost volného navození podotázek. Všechny rozhovory čítají tři otázky, které se odrážejí od hlavního cíle celého výzkumu. Otázky se konkrétně týkají pohledu pedagogických pracovníků na připravenost studentů na partnerský život a porovnání míry připravenosti se slyšícími vrstevníky studentů. Otázky v rozhovoru se také týkají partnerských vztahů studentů, jak jejich vztahy vypadají z pohledu pedagogických pracovníků a chování studentů v případném vztahu u studentů. Rozhovor byl veden v českém jazyce mluveném a v českém jazyce znakovém, u kterého byl přítomen tlumočník pro případ, že by autorka zcela neporozuměla odpovědi. Nejednalo se o stejného tlumočníka, který byl respondentem výzkumu, ale o tlumočníka pracujícího v jiném sektoru školy.

4.2.2 Výzkumný vzorek

Ve výzkumu bylo obsazeno šest pedagogických pracovníků, jednalo se jak o ženy, tak o muže, kteří jsou v nejužším kontaktu se studenty, často s nimi

komunikují, mají možnost je pozorovat při práci i volnočasových aktivitách. Konkrétně se jednalo o dva učitele, dva vychovatele na internátu a dva tlumočníky. Učitelé se studenty tráví největší procento času při výuce, jednalo se o učitele odborných předmětů a o učitele vyučující předmět vzdělání ke zdraví. Učitel odborného předmětu je sluchově postižený, kdežto učitel předmětu vzdělání ke zdraví je slyšící, při kterém stojí tlumočník a překládá učitelův výklad. Tyto dva učitelé provázeli studenty po celou dobu studia středně odborného i nástavbového. Ve výzkumu také vystupují dva vychovatelé, kteří tráví většinu pracovního času v odpoledních hodinách kontrolou studentů a nabízením zájmových aktivit studentům. Vychovatelé slouží na patře, kde chlapci z výzkumného šetření 1 byli ubytováni. Jeden vychovatel je slyšící a slouží denní služby, s chlapci tráví většinu dne, druhý vychovatel je sluchově postižený a slouží noční služby, s chlapci je v kontaktu pouze večer a ráno. Dále jsou ve výzkumném šetření 2 také použiti dva tlumočníci, kteří jsou nedílnou součástí vyučování vedeného slyšícím pedagogem. Tito dva tlumočníci ve třídě dotazovaných studentů tlumočí nejčastěji.

Tabulka 2: Přehled informantů z výzkumného šetření 2

Označení informantů	Pracovní zařazení	Pohlaví	Osoba slyšící	Osoba se sluchovým postižením
Informant č. 1	Učitel odborných předmětů	muž		X
Informant č. 2	Učitel vzdělání ke zdraví	muž	X	
Informant č. 3	Vychovatel denní	muž	X	

Informant č. 4	Vychovatel noční	muž		X
Informant č. 5	Tlumočník	žena	X	
Informant č. 6	Tlumočník	žena	X	

Zdroj: interview, zpracování: vlastní

4.2.3 Průběh výzkumného šetření

Příprava výzkumu začala samotným oslovením pedagogických pracovníků, byli seznámeni s bakalářskou prací a výzkumem. Pedagogičtí pracovníci souhlasili. Poté autorka připravila otázky k rozhovoru za konzultace s vedoucí práce a tlumočnickem a otestovala na známých a přátelích. Otázky proběhly několika změnami až po posledním testování rozhovoru se známými, byly připraveny pro výzkum.

Realizace rozhovorů byla časově náročná, pedagogičtí pracovníci měli poměrně málo časových rezerv, ve kterých by mohl být rozhovor uskutečněn. S každým respondentem byl rozhovor veden diskrétně bez účasti ostatních respondentů. Převážně probíhaly rozhovory v odpoledních hodinách po skončení pracovní doby respondentů v jejich kabinetu bez přítomnosti jiných kolegů. Výjimkou byly rozhovory s neslyšícími pedagogy, u kterých byl přítomen tlumočník. Rozhovory byly tlumočnickovi představeny předem, a po rozhovoru byly konzultovány odpovědi v rámci překladu, aby se autorka nedopustila v překladu odpovědi chyby. Rozhovory probíhaly v klidu za příjemné atmosféry.

Pedagogičtí pracovníci odpovídali stručně a jednoznačně, ale přesto jejich odpovědi byly překvapivě rozvedené do menších podrobností.

4.2.4 Interpretace výsledků

Stejně tak jako při výzkumném šetření 1 jsou v této kapitole volně zpracované a upravené odpovědi respondentů, nikoliv přesné přepisy.

Informant č. 1

Informant č. 1 byl sluchově postižený učitel na středním odborném učilišti a nástavbovém studiu v praktických oborech. Školní přípravu nepovažuje za dostatečnou, jako učitel odborných předmětů se tímto tématem nezabývá. V celkových učebních plánech k nástavbovému studiu informantč.1 nezachytil toto téma. Osobně si myslí, že se toto téma na nástavbovém studiu neprobírá. Informant č. 1 přípravu na partnerství považuje za nedostatečnou. Studenty nástavbového studia pokládá za ne zcela připravené. Jak uvedl, studenti se občas chovají dětinsky. „Sice se s dívkami stýkají, ale většinou spolu s dalšími spolužáky, nebo přáteli. I když možná spíš nemají prostor, aby s nimi mohli být sami pro větší vzájemné poznání a utvoření silnějšího vztahu,“ dále uvedl informant č. 1. Vyjádřil ke sluchové vadě takto: „Studenti pomaleji získávají informace a zkušenosti, všechno se k nim nedostane tak rychle přes komunikační potíže jako u slyšících vrstevníků, nemají tolik příležitostí získat potřebné zkušenosti do partnerství.“

Informant č. 2

Informant č. 2 byl slyšící učitel předmětu Výchova ke zdraví. V rámci přípravy na partnerství se ve svém předmětu moc nezabývá. Nepovažuje to za tolik důležité. Informant č. 2 si přiznal, že by mohl více toto téma prostupovat jeho výklady, ale jak se zmínil, myslí si, že na toto téma studenti mají možnost navštěvovat dobrovolné přednášky na internátě. Také vypověděl, že jsou přednášky i v rámci vyučování, ale převážně se věnují sexuálnímu chování, používání správné ochrany proti nakažení pohlavních nemocí. Na rozdíl mezi připraveností na partnerství sluchově postižených studentů a slyšících vrstevníků odpověď, že jsou značně viditelné. „Studenti slyšící si často vypráví o svých zkušenostech, vystupují více jako zkušení a svérázní. Za to studenti neslyšící si o tom moc nevypráví, nebo jsem si toho nikdy nevšiml. Řekl bych, že jsou uzavřenější a stydlivější, nevystupují tolik sebejistě.“ Informant č. 2 uvedl neslyšící studenty jako nezralé a nepřipravené. Jejich partnerský život přirovnal k rozjíždějící se formuli. Uvedl, že si u studentů všiml navazování a laškování s děvčaty, ale působilo to na něho, jak kdyby chlapcům bylo patnáct let. Studenti jsou pro svou sluchovou vadu pomalejší, mají více času na dozrávání, tráví více let ve škole, kde se ještě nemusí starat sami o sebe, převážně bydlí u rodičů, proto i v chování k dívkám nejsou ještě zcela zralí. V tomto věku bych od nich čekal větší zájem a menší stydlivost. Jak uvedl, jejich partnerský život je zatím v přípravné fázi, zatím se otrkávají a získávají zkušenosti.

Informant č. 3

Informant č. 3 byl slyšící vychovatel na internátě. Informant č. 3 okomentoval internátní prostředí jako snažící se studenty podpořit v navazování vztahů. Také uvedl, že internát se snaží pořádat přednášky na téma sexualita a partnerství. Nicméně o partnerství je přednášek málo. Zmínil se, že by nebylo špatné více zavést přednášky o partnerství na internátech i ve vyučování. Vidí problém v tom, kdo by tyto přednášky vedl a jaký by byl u studentů zájem. Jak uvedl na přednášky o sexualitě poměrně zájem je, přece jenom je to pro studenty atraktivní téma, ale myslí, že o přednášky týkající se partnerských vztahů by takový zájem nebyl. Informant považuje studenty za nepřipravené, oproti jiným slyšícím vrstevníkům jsou opožděnější. Informant je vnímá jako mladší chlapce, ne jako devatenáctileté, což jak podotknul, může být způsobeno sluchovou vadou, nemají tolik příležitostí k získávání zkušeností. Informant se o studentech vyjádřil jako o sebestředných, vnímá je více jako myslící sami na sebe, než na ostatní. Partnerské vztahy studentů se na internátech vyskytují velice často, akorát je informant nenazývá jako partnerské vztahy, ale zálety. Informant si myslí, že internát není prostředí, které by studentům navozování vztahů ulehčovalo. Naopak, uvedl, že na každém patře jsou dívky a chlapci, ti se nemohou navštěvovat na pokojích. Mají zákaz si vodit dívky chlapce do pokoje a obráceně. Studenti, kteří neměli dívku na internátě, řešily vzdálenost mezi sebou. Jak informant č. 3 uvedl, jejich vztahy na dálku byly k neudržení. Na studentech byla viditelná nervozita a podrážděnost. Informant č. 3 se o studentech vyjádřil jako o nedostatečně zralých pro partnerský život, jak dodal je to možná tím, že jsou stále studenty. Informant polemizoval o tom, kdyby tito chlapci již nebyly studenty, ale od osmnácti již výdělečně činní, rychleji by tím mohli dozrát a připravit se na život jako takový, který samozřejmě zahrnuje i partnerství.

Informant č. 4

Informant č. 4 byl sluchově noční vychovatel se sluchovým postižením. Internátní prostředí uvedl jako méně podnětné pro navazování vztahů a udržování vztahů. Dívky a chlapci se nemohou navštěvovat na pokojích, aby měli soukromí, mohou se stýkat venku nebo na veřejných místech internátu či školy. Informant se zmínil o přednáškách na internátu, týkající se převážně sexuálních tématech, o partnerství přednášky nebyly.

Myslí, že by nebylo od věci, aby se tyto přednášky zavedly, ale byl by problém z čeho žáky informovat. Bylo v tom případě nutné někoho doškolit k tomuto tématu. Informant uvedl, že škola ani internát se na přípravě na partnerství nevěnuje. Informant uvedl, že studenti se sluchovým postižením nejsou na stejné úrovni se slyšícími vrstevníky v přípravě na partnerský život. Uvedl, že se studenti nechovají zatím moc dospěle a zodpovědně ke svému věku. Z pohledu informanta č. 4 se studenti chovají na sedmnáct let, může to být tím, že jsou delší dobu ve škole, tudíž nemají pocit zodpovědnosti a dospělosti, stále se chovají jako studenti, ne jako dospělí. Informant uvedl, že partnerské vztahy u studentů vznikají, ale ty vztahy jsou povrchní. Jak se zdá respondentovi jsou založeny hodně na vzhledu a na postavení studenta či studentky mezi spolužáky. Informant vypověděl, že ví o vztazích u studentů, kteří měli vážnější vztah, který i trval delší dobu, nicméně se jim ho většinou nepodařilo udržet. Studenti informantovi kolikrát vyprávěli o svých známostech, většinou to nebyly dívky ze stejné školy a viděli se velice málo. Informant č. 4 je přesvědčen, že studenti nejsou zcela připraveni na partnerství, zatím jsou ve fázi poznávání a experimentování.

Informant č. 5

Informant č. 5 byla tlumočnice. Informantka č. 5 se vyjádřila ke školní přípravě negativně, považuje jí za důležitou. Má možnost sledovat studenty při výuce i při jiných školních aktivitách a má pocit že to potřebují. Informantka č. 5 uvedla, že sluchově postižení obecně ti hůře shánění partnera, většinou začínají s partnerstvím později, bývají nesmělí a neví jak se k potencionálním partnerům chovat. Jak uvedl, je to tak i u studentů, potřebují podporu a více informací. Informantka č. 5 vypověděla, že studenti navozují vztahy k dívkám, nicméně to nepovažuje za partnerské vztahy ale za chození, převážně se jim vztahy rozpadají. Informantka se zmínila o nedostatečné podpoře pro udržení vztahů, z hlediska internátního prostředí i školního. Na mysli měla hlavně větší toleranci a pochopení učitelů a vychovatelů a materiální podporu v rámci komunikační techniky. Také uvedla rozdíly mezi neslyšícími studenty a slyšícími. Neslyšící studenti mají užší výběr mezi partnerkami než u slyšících vrstevníků a hůře snášejí rozchody. Studentské páry převážně chodí na procházky, courají se po městě, vodí se za ruce, chybí jim soukromí, kde by si mohli být sami pro sebe, a tak vzájemně posilovat partnerský vztah.

Informant č. 6

Informant č. 6 byla tlumočnice. Informantka č. 6 zaznamenala přípravu na partnerství v rámci vyučování pouze 2x, mimo vyučování na internátě vícekrát, ale všechny tyto přednášky se netýkaly partnerských vztahů, ale ochranou před pohlavními nemocemi apod. Na chlapce pohlíží jako na nepřipravené, sice jak uvedla, prožívají partnerské vztahy a to převážně s dívkami, které nenavštěvují stejnou školu, ale jsou poměrně od studentů daleko. Také si všimla, že někteří studenti trávili čas s dívkami ze stejné školy. Jak uvedla, ty vztahy většinou chlapců nevydržela, nemyslí, že by to bylo způsobeno sluchovou vadou ale málo soukromí. O studentech uvedla, že to mají těžší než slyšící vrstevníci, tím že mají sluchové postižení, nemají tak velký výběr v partnerkách, musí řešit spousta dalších komplikací při partnerských vztazích, třeba právě tu dálku mezi sebou, nebo tlak interního prostředí, kde pro sebe nemají dostatečné soukromí. Informantka č. 6 se zmínila o zavedení přípravy na partnerství ve škole, protože ti chlapci jsou sice dospělí, ale ne zcela vyzrálí na určité věci. Potřebují podporu.

4.2.5 Shrnutí výsledků výzkumného šetření 2

Respondenti zodpovídali otázku z hlediska školní připravenosti internátní a vlastní připravenosti studentů. Jak se ukázalo, většina respondentů poukázala na školní přípravu jako nedostatečnou, protože se školní vyučování tímto tématem nezabývá. Nezahrnuje přípravu na partnerský život ani kutikulární dokumenty, ani je nezahrnují vyučující z vlastní iniciativy. Na internátě jak uvedli respondenti, probíhaly přednášky, ale netýkaly se partnerství. Všichni dotazovaní se shodli na tom, aby se toto téma ve škole odrazilo, aby bylo zahrnuto do vyučování, ale jeden z respondentů uvedl, že si myslí, že by to neměl kdo vyučovat a také by nemusel vědět jak.

Studenty považují respondenti za nepřipravené k partnerskému životu, zmínili, že to může být způsobeno delším pobytem ve škole, jejich základní škola má deset ročníků, střední škola také o jeden rok navíc, proto jak uvedli, se chovají studenti stále dětinsky, sobecky, uzavřeně a stydlivě. Studenti potřebují více podpory ze strany vyučujících, vychovatelů, ale i materiální podpory a větší přísun informací. Respondenti studentské chování přirovnávali k věkově mladším, k sedmnáctiletým, nebo patnáctiletým. Jejich sluchová vada by neměla být důvodem tohoto chování, nicméně uvedli, že sluchová vada může způsobit tak velké rozdíly mezi neslyšícími studenty a slyšícími vrstevníky, kteří se chovají sebevědomě, mívají více zkušeností,

ve věku 19 let, většina mývá stálejší partnerku. Respondenti uvedli, že sluchově postižení se musejí více potýkat s překážkami, se vzdáleností mezi partnery, internátním tlakem, málo soukromí, malý výběr partnerů a tím způsobeno méně zkušeností, proto studenti nejsou dostatečně zralí a připravení.

Studenti prožívali partnerské vztahy, někteří studenti si našli dívku na stejné škole, jiní měli dívku odjinud. Tlumočníci uvedli, že někteří studenti měli ve vztazích starosti a to z důvodu velké vzdálenosti. Většinou jim tyto vztahy nevydrželi. Také uvedli, že studenti, kteří měli dívku ze stejné školy, měli starosti s internátním prostředím, kde se jim nedostávalo dostatečného soukromí, museli se vídat převážně venku. Respondenti se také zmínili o tom, jak partnerské páry mezi studenty trávili čas i se svými dalšími spolužáky, většinou chodily na procházky nebo se jen toulaly po městě, posedávaly na lavičkách apod. Jak bylo uvedeno ve výpovědích respondentů, studentské vztahy byly spíše povrchní. Jejich vztahy respondenti přirovnávali k vzájemnému poznávání, laškování. Vztahy studentů nebyly moc trvalé, většinou se neudržely. Respondenti také řekli, že jejich vztahy by ani jako vztahy nenazvali, spíše jako zálety či získávání zkušeností. Také si respondenti všimli malého zájmu o děvčata oproti slyšícím studentům.

4.5 Shrnutí výsledků

Tato kapitola zde odpovídá souhrnně na hlavní cíl bakalářské práce, obě výzkumná šetření jsou zde popsána v souhrnu u každého dílčího cíle, neboť podrobnější výsledky z jednotlivých výzkumných šetření, které vyplývají z nasbíraných dat, jsou více rozepsána u jednotlivých kapitol týkajících se výzkumného šetření 1 a výzkumného šetření 2.

Odpověď na hlavní cíl bakalářské práce, který zní: **Zhodnotit přípravu na partnerství a popsat partnerské vztahy mladých lidí se sluchovým postižením.** Hlavní cíl obsahuje dva dílčí cíle.

První část kapitoly je zaměřena na dílčí cíl: 1. **Popis partnerského života mladých lidí se sluchovým postižením.** Druhá část kapitoly obsahuje odpověď na druhý dílčí cíl: 2. **Příprava na partnerství mladých lidí se sluchovým postižením.**

Cíl č. 1 Příprava na partnerství mladých lidí se sluchovým postižením

Shrnutí obou výzkumných šetření ukazuje na nedostatečnou přípravu k partnerství studentů ze strany školy. Škola nezahrnuje toto téma do svých učebních dokumentů, pouze základní škola se zabývá tématem rodina, ochrana před sexuálními chorobami. Sexualitou se zabývají i v rámci středoškolských oborů a na internátě, nic se však netýká pouze partnerství. Studenti se jako nepřipravení nevykazují, nicméně pedagogičtí pracovníci je vidí spíše jako nepřipravené či nezralé. Studenti se k tomuto tématu příliš nevyjadřovali, z druhého výzkumného šetření je zřejmá studentská nepřipravenost. Jejich nízká připravenost k partnerskému životu je způsobena nedostatečnými zkušenostmi, k získávání zkušeností mají méně příležitostí než slyšící vrstevníci. Studenti tráví na škole více let než slyšící vrstevníci, což podle výzkumných šetření způsobuje jejich pomalejší zrání k zodpovědné dospělé osobě.

Cíl č. 2: Popis partnerského života mladých lidí se sluchovým postižením

Partnerský život mladých lidí je plný malých i větších starostí. Samotný výběr partnerek je omezený, protože si neslyšící studenti vybírají dívku také sluchově postiženou, která by měla být pohledná a mít stejné zájmy. Studenti prožívají vztahy jak krátkodobé, tak delší. Jejich vztahy neodpovídají jejich věku, nejsou považovány za tak vážné, ale spíše povrchnějšího charakteru, nicméně jsou vztahy propleteny i tak starostmi o vzdálenost mezi partnery, která, jak se ukázala, je pro studenty důležitá, pokud jsou partneři od sebe daleko, nejsou schopni tento vztah dlouhodobě udržet. Pokud jsou páry na internátě, jsou vystaveny neustálým dozorem vychovatelů, nemají mnoho soukromí. Aby soukromí měly, chodily na procházky, nebo vysedávaly na lavičkách.

4.6 Závěrečná diskuze

Výsledky výzkumného šetření vedou k diskuzím. Ve výsledcích se objevily rozdílné názory na vzdálenost mezi partnery. Několik respondentů uvedlo, že vztahy na dálku nejsou vyhovující na delší čas. Setkávání partnerů musí být předem plánováno, partneři se oba navzájem omezují, nemohou se spontánně chovat. Partneři

jsou od sebe vzdálení tři týdny, jak uvedl jeden chlapec. Občasné setkávání vede oba partnery k vysílení. Jak bylo z výsledků jasné, jsou unavení z věčného plánování a čekání na sebe. Tato nevýhoda vztahu tlačí partnery k ukončení vztahu.

Pomáhat studentům udržet vztahy na dálku by mohl výchovný poradce. Škola by měla zajistit rozšíření kompetencí výchovnému poradci, zajistit další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti partnerských vztahů. Výchovný poradce by se mohl v rámci vyučování věnovat právě partnerským vztahům na dálku, povzbudit studenty, kteří mají tyto starosti. Také by jim mohl pomoci hledat ve spolupráci s Úřadem práce po úspěšném dokončení školy pracovní uplatnění v blízkosti partnerky.

Dále by mohla škola zajistit více materiální podpory na zlepšení komunikace mezi partnery. Nabízí se zde počítače s nainstalovanými programy SKYPE nebo možnost využívat sociální sítě, na nichž je možnost video-hovorů. Tyto počítače s nainstalovanými programy podporující komunikaci by měly být umístěny na internátu ve společné místnosti a také pro dojíždějící studenty v prostorách školy.

Druhá skupina respondentů zastala názor, že časté setkávání s partnerem nevede k optimálnímu partnerskému vztahu. Na internátu mají velice málo soukromí, ve většině případů sdílí pokoj s dalšími dvěma spolužáky. Jsou pod neustálým dozorem vychovatelů, ale i přátel, kteří, jak bylo z výsledků evidentní, mohou vztah i pasivně ovlivnit.

Ke zlepšení vztahů by mohl pomoci výchovný poradce a vychovatelé - mohli by se u studentů informovat a přijít s vlastními návrhy, jak zajistit udržitelnost vztahů na internátu. Díky těmto návrhům by se vytvořila podpora, která by v souladu s pravidly a chování na internátu pomohla zlepšit podmínky pro partnerské vztahy.

Jiným řešením by mohlo být bydlení v privátě místo internátu. Výchovný poradce by mohl pomáhat plnoletým studentům s hledáním vhodného a dostupného privátu v blízkosti jejich školy.

Dále je diskutabilní, jak zajistit, aby příprava na partnerský život byla protkána učebními dokumenty. Jak bylo patrné z výsledků, školní příprava je nedostatečná, studenti se jeví jako nezralí. Je potřeba toto do plánů zahrnout, oslovit studenty, zda by měli o toto téma zájem. Z výsledků vyšel problém, kdo by toto téma vyučoval a jak, podle jaké metodiky. O to by se mohli postarat vždy vedoucí jednotlivých úseku dohromady (vedoucí internátu, středního odborného učiliště, nástavbového studia, ale i dalších vedoucích). Bylo by vhodné vyškolit několik učitelů k tomuto tématu, zjistit,

jak toto téma vyučovat. Nebylo by od věci, kdyby se používala videotechnika. Dnešní mládež oplývá sledováním filmů a brouzdáním po internetu. Také by se mohl udělat lepší přehled o tom, jak jsou konkrétně připraveni studenti k partnerskému životu, protože výzkum vyhodnotil studenty dle výpovědí pedagogických pracovníků a tlumočnicků jako nepřipravené, nicméně z výpovědí studentů to není zcela patrné.

Závěr

Bakalářská práce na téma „Partnerský život mladých lidí se sluchovým postižením“ je zaměřena na adolescenty se sluchovým postižením.

Sluchové postižení nese pro všechny lidi různá úskalí. Ať už je sluchová vada získaná či vrozená, lehká nebo těžká, vždy jsou s ní spjaté specifika pro jedince od narození do sklonku jejich života. Práce je zaměřena na mladé lidi, konkrétně na adolescenty se sluchovým postižením. V teoretické části jsou popsány preligválně neslyšící osoby, které byly využity při výzkumu. Preligválně neslyšící, nebo také Neslyšící, jsou osoby, které ohluchly před fixací řeči (do 6 let). Tito neslyšící jsou převážně uživatelé českého znakového jazyka a řadí se do komunity Neslyšících.

Osoby v adolescentním období prochází velkými změnami, jak ve fyzické oblasti, tak v psychické oblasti adolescenta. Jejich osobnost se výrazně odlišuje od dospělých. Viditelné odlišnosti vznikají ve výběru oblečení, ve vztazích s dospělými, zvláště rodiči, jelikož mají rozdílné názory a chování. Adolescenti sluchově postižení prožívají toto období obdobně, jejich osobnost prochází stejnými změnami, navíc se snaží vyrovnat se svým postižením a přijmout ho jako svoji součást.

V adolescentním období vnikají první lásky, které nemají hlubší význam. Bývají založeny z důvodu vlivu party, rovněž parta musí partnera schválit. Výběr partnera není založen na vnitřních vlastnostech, zájmů apod., ale převážně na vzhledu a oblíbenosti u vrstevníků.

Důležitá je příprava na partnerský život na školách. Tato příprava začíná již v mateřské škole, kde si děti hrají na rodinu, jedná se o učení nápodobou. Na základní škole musí vyučovací předměty a jejich náplň dodržovat Rámcový vzdělávací plán, kde je rozpracováno, co by se u dětí základní školy mělo probírat. Stejná příprava je na speciálních školách, včetně SŠ, ZŠ a MŠ Štefánikova 549, Hradec Králové 500 11, kde probíhal výzkum k praktické části práce.

Na středních školách v rámci plánů RVP, ŠVP je také vyučována výchova ku zdraví, která obsahuje z větší části rodinné právo, ale opouští téma sexuality. Na internátu probíhají přednášky na téma příprava na sexuální život, které jsou dobrovolné.

Z těchto důvodů byla v praktické části zkoumána příprava na partnerský život a partnerský život mladých lidí se sluchovým postižením. Hlavním cílem bylo zjistit **přípravu na partnerský život a popsat partnerský život mladých lidí**

se sluchovým postižením. Dílčími cíli byla **příprava na partnerský život** a druhým dílčím cílem bylo **popsat partnerský život mladých lidí.**

Příprava na partnerský život nejvíce probíhá na základních školách. Z výzkumu je patrné, že výuka nebyla nijak zajímavá. Nabízí se zde využití projektového vyučování, kde by se děti více zapojily do výuky. Na střední škole pro sluchově postižené je příprava na partnerský život mizivá. V rámci klasického vyučování není výuka k partnerství vyučována, pouze se nabízejí přednášky pro internátní studenty. V první řadě by bylo vhodné vyškolit několik pedagogů k tomuto tématu, vložit přednášky do rozvrhu vyučování, byla by tak zajištěna povinná účast studentů a studenti by měli více možností získávat nové informace. Rovněž je vhodné, aby přednášky byly rozděleny zvlášť pro děvčata a zvlášť pro chlapce, protože výzkum ukázal, že chlapci se přednášek neúčastnili, větší zastoupení bylo ze strany děvčat.

Rodina v přípravě na partnerský život má důležitou úlohu, ale adolescenti prožívají období, kdy o ni nestojí.

Neslyšící adolescenti mají se vztahy vlastní zkušenosti, které jsou omezo­vány vzdáleností mezi partnery. Někteří mají své partnery daleko od sebe, někteří jsou spolu na internátu. Ani jeden způsob není pro adolescenty delší dobu vyhovující.

Odpověď na hlavní cíl bakalářské práce zní: příprava na partnerský život mladých lidí se sluchovým postižením je nízká, je obsažena ve všech stupních vzdělávacích institucí, nicméně na nízké úrovni. Příprava z pohledu rodiny je silnější, ale málo efektivní. Partnerský život mladých lidí se sluchovým postižením je aktivní. Mladí lidé nemají problém s navázáním vztahu, ale s jeho udržením. Vztahy jsou omezené vzdáleností mezi partnery nebo nadměrnou blízkostí. Sexuální zkušenosti mají všichni dotazovaní. V partnerském vztahu je nejdůležitější vzdálenost a stejné postižení obou partnerů. Partnerský život v budoucnosti není mladými lidmi specifikován. Jejich partnerské vztahy nejsou na úrovni mladších slyšících chlapců.

Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje:

1. BLECHA, Jiří. *Biologie dospívání. 1. vydání.* Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1966, 186, s.
2. CIBULEC, Jindřich. *Láska, partnerství a manželství. 1. vydání.* Praha: Práce, 1974, 173 s.
3. DOUŠOVÁ, Věra. Riziko ohrožení v oblasti intimního života u dětí, dospívajících se sluchovým postižením. *Info zpravodaj: magazín informačního centra o hluchotě FRPSP.* 2014, **22**(4).
4. DRÁBEK, Tomáš. *Partnerský a sexuální život osob se zdravotním postižením: publikace pro odborné sociální poradenství. 1. vyd.* Praha: Svaz tělesně postižených v České republice, 2013, 98 s. ISBN 978-80-260-5281-4.
5. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu.* Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.
6. *Gong: měsíčník pro občany a mládež s vadami sluchu.* Praha: Sdružení MAC, 2015. ISSN 0323-0732.
7. HORÁKOVÁ, Radka. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie. 1. vydání.* Praha: Portál, 2012, 159 s. ISBN 978-80-262-0084-0.
8. HOUDKOVÁ, Zuzana. *Sluchové postižení u dětí: komplexní péče. 1. vydání.* Praha: Triton, 2005, 117 s. ISBN 80-7254-623-6.
9. HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu. 1. vydání.* Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1997-1998, 2 sv. (235, 321 s.). ISBN 80-7216-006-01.
10. HRUBÝ, Jaroslav. *Tak kolik těch sluchově postižených u nás vlastně je? Speciální pedagogika.* 2009, 4 s.
11. KATRŇÁK, Tomáš. *Na prahu dospělosti: partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti. 1. vydání.* Praha: Dokořán, 2011, 222 s. ISBN 978-80-7363-352-3.
12. KOSINOVÁ, Barbora. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina – kultura neslyšících. 2. opravené vydání.* Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008, 61 s. ISBN 978-80-87153-94-9.
13. KRAHULCOVÁ, Beáta. *Komunikace sluchově postižených: úvod do surdopedie. 2. vydání.* Praha: Karolinum, 2002, 159 s. ISBN 80-246-0329-2.

14. MOTEJZOVÁ, a JUNG-WIRTHOVÁ. Anketa mezi N/neslyšícími a nedoslýchavými lidmi. *Info zpravodaj*. 2010, **18**(1).
15. NOVÁK, Tomáš. *Pozitivně na manželství*. 1. vydání. Praha: Grada, 2013, 140 s. ISBN 978-80-247-4645-6.
16. NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství: struktura a formy poradenské pomoci lidem se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 159 s. ISBN 80-7178-197-5.
17. NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství: struktura a formy poradenské pomoci lidem se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006, 159 s. ISBN 80-7367-174-3.
18. PAULÍK, Karel. *Vývojová psychologie*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, 2002, 66 s. ISBN 80-7042-214-9.
19. PIPEKOVÁ, Jarmila a Hans HOVORKA. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998, 234 s. ISBN 80-85931-65-6.
20. PULDA, Miloš a Mojmír LEJSKA. *Jak žít se sluchovou vadou*. 1. vydání. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1996, 78 s. ISBN 80-7013-226-4.
21. RIDGEWAY, S. *Neslyšící osobnost?* In GREGORY, S. – KNIGHT, P. MCCRACKEN, W. – POWERS, S. – WATSON, L. (eds.) *Problémy vzdělávání sluchově postižených*. Praha: Desktop Publishing UK FF, 2001.
22. SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. 1. vydání. Praha: Grada, 2007, 160 s. ISBN 978-80-247-1733-3.
23. SKORUNKOVÁ, Radka. *Úvod do vývojové psychologie*. 3. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, 69 s. ISBN 978-80-7041-490-3.
24. SOURALOVÁ, Eva. *Základy surdopedie*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 56 s. ISBN 978-80-244-2619-8.
25. STRNADOVÁ, Věra. *Jak se úspěšně vyrovnávat se ztrátou sluchu*. Praha: ASNEP, 2001, 165 s. ISBN 8090303528.
26. TAXOVÁ, Jiřina. *Pedagogickopsychologické zvláštnosti dospívání*. 1. vydání. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1987, 273 s.
27. UHROVÁ, Eva. Na návštěvě u smíšených párů: mají „tichou domácnost“? *Info zpravodaj: magazín informačního centra o hluchotě FRPSP*. 2014, **22**(1).
28. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 1999, 353 s. ISBN 80-7184-803-4.

29. VÁGNEROVÁ, Marie, Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ a Stanislav ŠTECH. *Psychologie handicapu. 2. vydání*. Praha: Karolinum, 2000, 230 s. ISBN 80-7184-929-4.
30. VÁGNEROVÁ, Marie a Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ. *Psychologie handicapu. 2. opravené vydání*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003, 40 s. ISBN 80-7083-765-9.
31. WILLI, Jürg. *Psychologie lásky: osobní rozvoj cestou partnerského vztahu. 2. vydání*. Praha: Portál, 2011, 250 s.
32. VODÁČKOVÁ, Daniela. *Krizová intervence. 2. vyd.* Praha: Portál, 2007, 543 s. ISBN 978-80-7367-342-0.

Elektronické zdroje:

33. MACUROVÁ. *Poznáváme český znakový jazyk 1. Ruce.cz: Odborné články o českém znakovém jazyce* [online]. 2004 [cit. 2014-06-12]. Dostupné z: www.ruce.cz
34. NÁRODNÍ ÚSTAV ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 33-42-M/01 Nábytkářská a dřevařská výroba* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007 [cit. 2014-06-12]. Dostupné z: www.nuov.cz
35. NÁRODNÍ ÚSTAV ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 33-55-H/01 Truhlář* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007 [cit. 2014-06-12]. Dostupné z: www.nuov.cz
36. RINDOVÁ, Iva a Ladislav FEJGL. *Vnitřní řád internátu* [online]. Hradec Králové, 2010 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://neslhc.com/wp-content/uploads/2015/02/VNITŘNÍ-ŘÁD-internátu-1.pdf>
37. *Školní řád: část B internát* [online]. Praha, 2010 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: http://www.sksp.org/data/skolni_rad_-_internat_ss.pdf
38. *Školní řád: B. 6 Školní řád internátu* [online]. Praha, 2013 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://jecna27.cz/pictures/files/skolni%20rad.pdf>
39. CHMELÍŘ, Václav. *Školní řád: internát* [online]. Praha, 2013 [cit. 2015-05-29]. Dostupné z: <http://www.skolaholeckova.cz/uredni-deska/dokumenty-skoly.html>

40. TELEVIZNÍ KLUB NESLYŠÍCÍCH. *Po stopách českého znakového jazyka*. In: [online]. 2013 [cit. 2014-06-12]. Dostupné z: www.ceskatelevize.cz
41. VZDĚLÁVACÍ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007 [cit. 2014-06-12]. Dostupné z: www.vuppraha.cz
42. WOLL. Znakový jazyk. *Ruce.cz: Odborné články o znakovém jazyce* [online]. 2004, s. 2 [cit. 2014-06-12]. Dostupné z: www.ruce.cz

Seznam tabulek

Tabulka 1: Přehled informantů z výzkumného šetření 1	42
Tabulka 2: Přehled informantů z výzkumného šetření 2	51

Seznam příloh

Příloha A: Otázky k rozhovoru výzkumného šetření 1	67
Příloha B: Otázky k rozhovoru výzkumného šetření 2	68

Příloha A: Otázky k rozhovoru výzkumného šetření 1

1. S kolika dívkami jsi už chodil? Co se ti ve vztahu líbilo a co ti naopak nevyhovovalo?
 - 1.1 Kolik jsi měl dívek?
2. Jaké máš sexuální zkušenosti? (Měl jsi pohlavní styk?)
3. Podle čeho si vybíráš partnerku?
4. Co je pro tebe ve vztahu důležité?
5. Povídáš si doma s rodiči o partnerství? Jaký vztah mezi sebou mají tvoji rodiče?
6. Zajímal ses o partnerství, sex a podobná témata? Z jakých zdrojů jsi získával informace?
7. Učili jste se o partnerství a sexu ve škole? Na jaká témata si konkrétně vzpomínáš?
8. Plánuješ v budoucnu založit rodinu, svatbu nebo soužití s partnerkou? Nebo máš zcela jiné představy o budoucím životě?

Příloha B: Otázky k rozhovoru výzkumného šetření 2

Otázky pro učitele:

1. Jak hodnotíte přípravu na partnerský život v rámci školy, je dostatečná?
2. Myslíte si, že jsou studenti připraveni pro partnerství?
3. Vnímáte v přípravě na partnerský život rozdíly mezi neslyšícími studenty a slyšícími vrstevníky?
4. Jak byste popsal/popsala nynější partnerský vztahy studentů?

Otázky pro vychovatele:

1. Podílí se internátní prostředí a Vaše práce na posílení přípravy na partnerský život studentů?
2. Myslíte si, že jsou studenti připraveni pro partnerství?
3. Vnímáte v přípravě na partnerský život rozdíly mezi neslyšícími studenty a slyšícími vrstevníky?
4. Jak byste popsal/popsala nynější partnerský život studentů?

Otázky pro tlumočníky:

1. Jak vnímáte školní a internátní prostředí v rámci přípravy na partnerský život u studentů?
2. Myslíte si, že jsou studenti připraveni pro partnerství?
3. Vnímáte v přípravě na partnerský život rozdíly mezi neslyšícími studenty a slyšícími vrstevníky?
4. Vnímáte v přípravě na partnerský život rozdíly mezi neslyšícími studenty a slyšícími vrstevníky?